Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ РЕСПУБЛИКАНСКА КОМИТЕДЭЙ, БУРЯАДАЙ ССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

...нэмнай 1921 оной ...рии 21-һээ гарана. | № 255 (18578) | 1990 оной ноябриин 6, вторник | Сэн 3 мүн.

Арадай депутадууд — коммунистнууд! ...нгагшадай үндэр ехэ этигэл тухай һа...жа ябагты, Совет засагые бэхижүүлэг...ы! Өөһэдынгөө эдэбхи үүсхэлые, Соведууд...эхи бүтэмжэтэй, ашаг үрэтэй хүдэлмэ...э арад зоной аша туһада шэглүүлэгты!

(КПСС-эй ЦК-гай ПОЛИТБЮРОГОЙ УРЯАНУУДҺАА).

Ургаса — 90

БОДОМЖОГҮЙ ...ЭРЭГЭЙ ХОЙШОЛОН ГҮ?

...а оной таряа хуряал...дэлмэри хүндэ бэрхэ...байдалда үнгэрөө. Илан...айгалай эрьедэхи намаг...артай Кабанскын рай...олинь шабар шалбаа... комбайнһаа байха хүн...орайшье ябахань хү...элэй. Иимэ эрхэ бай... механизатор, таряашад...ктал һайнаар бэлдэн...һаа гадна ямаршье ... дабахаар арга шада..., дүй дүршэлтэй бай... элирээ ха- юм. Район ...эн түрүүлэн Байгалай ... Творогоевой шубуу...рикын таряашад бусад...шалан ороохото урга...айнгаа ургаса хуряа.... Эдэ ажахынуудта гек...2,5—24,2 центнер ороо...ллүүлэгдэһэн байна.

...ото тарянһаа гадна ...аа малтахань бүри...дэ хүшэр бэлэй. Зү...отаабхашад хуряалгаяа ...ажагайруулаашье һаа, ... сүм малтажа, бэлэд...пунктда тушааһан, үрэ...ээз хаһан байна.

...жэлдэ районой ажахы...лангаяа таряа хуряал...арашатайгаар үнгэргэбэ...рэндэ ургасынгаа дээ...аха, захилаа дүүргэхэ ... эмхигүй байба.

...рэнэй захилай ёһоор, ... ондо манай предприя...йоной дүрбэн ажахыһаа ...оол нэгэ мянган тонно ...шаажа абаха байгаабди.

Тэрэ тоодо Ойморой совхозһоо 200 тонно, Байгал-Хударын совхозһоо 200 тонно, Хандалын, Тресковой совхозуудһаа 300—300 тонно таряа тушаажа абахаар хэлсээн батлагдаа һэн. Тиин мүнөө таряа тушаан абадаг манай предприятида ажахынуудһаа адхашье орооһон асарагдаагүй байна. Энэ жэлдэ таряанай үнэ сэн дээшэлүүлэгдэнхэй гээшэ. Гадна гахай, шубуу үсхэбэрилдэг энэ районд холимог тэжээл заатагүй хэрэгтэй болохол. Мүнөө таряа тушаажа захалаагүй аад, хаанаһаа холимог тэжээлээр хангагдаха юм, гайхалтай. Хоёрдохёор, манай предприятиин коллектив шэнэ ургаса тушаажа абахаар бүри нажарһаа бэлдээ һэн. Мүнөө таряа хатааха, сэбэрлэхэ, илгаха бүтээсэ ехэтэй түхеэрэлгэнүүднэй хүдэлгэгдэнгүй байһаар. Хэрбээ таряа тушаахагүй гэжэ шиидээ юм һаань, предприятимнай зарим хүдэлмэришэдөө ондоо ажалда эльгээхэ һэн. Ороохоной асарагдахые хүлеэжэ, гэр һула һууһан хүдэлмэришэдтэшье салин түлбэри түлэжэ, гүрэндэ ехэхэн хохидол ушаруулагдажа байна — гээд, Сэлэнгын таряа тушаажа абаха предприятиин директор Николай Иванович Соковиков гомдолтойгоор мэдүүлээ һэн.

Үнэхөөрөө энэмнай бодомжогүй хэрэгэй хохидолтойхон хойшолон гээшэл даа.

М. СУТУРИН.

Үйлэдбэриин авиационно нэгэдэлэй таһагай конструкторска бюрогой начальник Артем Петрович Носков Буряадай ССР-эй габьяата урлан нарижуулагша гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэдэ байгша ондо хүртөө.

А. П. Носков 1952 онһоо хойшо тус нэгэдэлдэ ажаллажа байна. Слесарь-хабсаргагшаар хүдэлжэ байха үедөө тэрэ авиационно техникум, Зүүн Сибириин технологическа ин-

ГАБЬЯАТА УРЛАН НАРИЖУУЛАГША

ститут дүүргээ һэн. Тиин конструктораар, ахамад технологой таһагай конструкторска бюрогой начальнигаар томилогдоо. Шэнэ юумэ үүсхэгшэдэй хүдэлөөндэ 1953 онһоо хабаадалсана. Эдэ он жэлнүүдэй туршада урлан нарижуулгын 77 дурадхал зохёогоо. Мүнөө 69 дурадхалынь үйлэдбэридэ нэбтэрүүлэгдэжэ, 72,7 мянган түхэригэй экономическа ашаг үрэ абтаа. Гадна ондоо газарта зохёогдоһон ухаалан зохёолгын гурбан дурадхал нэбтэрүүлһэнэйнь ашаар 98,3 мянган түхэригэй экономическа ашаг олзо оруулагдаа. Тэрэнэй хүтэлбэрилдэг урлан нарижуулагшадай зохёохы ёһоной бригада социалис мүрысөөндэ түрүү һуури хэдэн дахин ээлжэ гараһан байха юм.

Нэгэдэлдэ үнгэргэгдэдэг харалга-конкурснуудта А. П. Носковой конструкторска бюрогой коллектив эдэбхитэйгээр хабаадалсажа, амжалта туйлаһан байдаг. Кабина гаргаха стенд зохёожо, харалгын дүнгүүдээр «Эрдэм, техникын талаар заводой лауреат» гэһэн шанда конструкторска бюрогойхид хүртэһэн байна.

Г. ЕЛИСЕЕВА.

Галина Константиновна Сорокина Хяагтын пивын заводто 18 жэлэй туршада ажаллажа байна. Тэрэ Николай Федорович Сорокин нүхэртэеэ пивэ элдэб зүйлнүүдһээ шүүдэг цехтэ ажаллана. Анхан тус цехтэ 5 хүн хүдэлдэг байһан юм.

Г. К. Сорокина коллектив соогоо хүндэтэй хүн юм. «Районой эдеэ хоолой промышленностиин эрхим хүдэлмэришэн» гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэдэ тэрэ хүртэнхэй.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Г. К. Сорокина.

Е. СУРМАЧАЙ фото.

МҮРЫСӨӨ ДЭЛГЭРҮҮЛЭН

Агууехэ Октябриин 73-дахи жэлэй ойе ажалай эрхим бэлэгүүдтэйгээр угтаха зорилготой Горхоной леспромхозой коллектив социалис мүрысөө дэлгэрүүлэн ажаллажа байна.

В. С. Кауров, В. П. Семенов, С. А. Паук гэгшэдэй хүтэлбэрилдэг модо бэлэдхэгшэдэй бригаднуудай коллективүүд үрэ бүтээсэтэйгээр хүдэлжэ, абаһан уялгаяа урагшатай дүүргэнэ. Жэшээлхэдэ, Вил Семенович Кауровай бригада жэлэй эхинһээ 9794 кубометр модо бэлэдхэжэ, доодо склад эльгээгээ. Г. К. Кривошеев, А. А. Максимов, П. П. Бобылев гэгшэдэй ударидадаг жолоошодой экипажууд дүн хамта 31 340 кубометр модо ойһоо зөөжэ гаргаа.

Түмэр замай вагондо модо ашалга дээрэ хүдэлдэг В. Б. Гоненко, А. М. Коваль гэгшэдэй бригаднууд оролдосотой һайнаар хүдэлнэ. Байгша оной эхинһээ түсэбэй ёһоор 41 773 кубометр модо вагондо ашаха ёһотой байһан аад, үнэн дээрээ 48 033 кубометр хүргэжэ шадаа. Тиигэжэ предприятиин коллектив баталһан хэлсээнэй ёһоор продукци хэрэглэгшэдтэ эльгээхэ түсэбөө сүм бэелүүлээ.

А. ТРОФИМОВА.

ДЕПУТАДУУД — СЭРЭГЭЙ АЛБАТАДТАЙ УУЛЗАБА

Ноябриин 2-то Москвада РСФСР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ И. С. Силаев сэрэгэй албатадтай — бүхы шатын Соведүүдэй арадай депутадуудтай уулзаһан байгаа. Дэлгүүрэй харилсаануудта экономикые шэлжэн оруулгын эрхэ байдалда армиин хүдэлмэри, оборонно промышленностиие ондоо шэглэлтэй болголго, Зэбсэгтэ Хүсэнүүдтэ реформо үнгэргэлгэ, Зүүн Европын оронуудһаа манай сэрэгүүдые гаргалга гэхэ мэтын асуудалнуудта уулзалга зорюулагдаа.

Экономическа хубилалтануудые бэелүүлхэдэ армиин болон флодой сэрэгшэд горитой туһаламжа үзүүлхэ гэжэ Россин правительство найдаха эрхэтэй гээд уулзалгада хабаадагшадай хэлэһэн үгэнүүд соо тэмдэглэгдээ. Оюун ухаанай, экономическа ба политическэ байдалаа һэргээхын түлөө совет арадай үсэдөөр тэмсэжэ байхада, хэмһээ хэтэрмэ хараа бодол баримталдаг хүсэнүүдэй социалис үнэтэ шухаг зүйлнүүдтэ нюуса далдагүйгөөр добтолдог болоод байхада, орон соохи байдалые тогтонижоруулгада Зэбсэгтэ Хүсэнүүд горитой хубитаяа оруулха ёһотой.

РСФСР-эй эрхэтэдтэ арадай депутадуудай-сэрэгэй албатадай хандаһан хандалга уулзалга дээрэ баталан абтаа.

(ТАСС).

„Буряад үнэн"-91

ГАЗЕТЭЕЭ ШЭНЭЛЭЕЛ!

Мүнөө буряад оронойнгоо гүрэнэй бүрин эрхэтэ байлгада ороод байхада, «Буряад үнэн» газетын удха шанар, нюур түхэл эрид шууд хубилхань дамжаггүй. Энэ талаар Д. Дылгыровэй (20.10.90) дурадхалые дэмжэмээр. Бэеэ дааһан болбосорол түхэлтэй, өөһэдын шэг шарайтай болохо эрхэгүйт гэжэ газетыемнай мүнөө хэншье хашанагүй, редакторта заянганагүй ёһотой. Тиимэ һэн туладань, үнэхөөрөөшье, нэн түрүүн ород газетэнүүдые һажаахаяа болиёл. Редакциин ажалшадта, хүндэтэ уншагшадтаа дүжэршэһэн асуудалнуудаа дахин дахин табинаб:

КПСС-эй ЦК-гай, СССР-эй, РСФСРэй Верховно Соведүүдэй орган бэшэ аад, «Буряад үнэмнай» хэды болотороо тэдэнэй съезднүүд, сессинүүд, пленумүүд дээгүүр дэлдэ тушаалтанай уншахал еһорсо уншадаг элидхэлнүүдые алин бэ гэжэ эхинһээнь эсэс хүрэтэр оршуулжа, нэгэдэхи, заримдаа бүхы хоёрдохи, гурбадахи нюурнуудтаа толилхо юм?

Хэр олон уншагшад (хэрбээ уншагшад тухайгаа газетын үнэн дээрээ һанаагаа табидаг юм һаань) буряадаар тэдэниие анхаржа уншанаб?

Түбэй материалнуудые, тэндэ хэлэгдэһэн элидхэлнүүдые хуряангыгаар, тобшо тэдыхэнээр тайлбарилан хойшодоо табяа һаа, редакторта ехэ айдаһатай, түоэгтэй байха аал? Тиигэбэлнь, хэн эгээ ехэ хохидолдо орохоб: буряадаар уншагшад гү, али редакциин ажалшад гү?

Сэхэ асуудалнуудта сэхэ харюу үгтэхэ ёһотой.

Минии ажаглахада, дэлхэйн баороной политическэ, экономическа, социальна болон бусад асуудалнуудаар һонирходог гү, али ажалайнгаа эрилтын ёһоор эдээниие заатагүй мэдээд байха ёһотой хүнүүд өөһэдөө түбэй газетэ, журналнуудые ород хэлэн дээрэ захюулжа абадаг, библиотекэнүүдээр ябажа уншадаг. Ганса хүндэ шүтэлгын, хүгжэлтын тогтоһон үе сагуудһаа эхилээд, буряад газетын хуудаһануудта түбэй ноёдой хэды ехэ элидхэлнүүд харатай дэмы барлагдааб даа!

Ухаан бодолоо гүйлгэжэ, хара хүлһөө адхуулжа, хүл дээрээ үндыһэн ажалша, хүдэлмэришэ зоноо нэгэнэй элидхэлэй һүүлээр 1930 ондо «нюдаргон», «арадай дайсан» гэжэ хардаад, уг үнгяарнь үгы хэжэ шадаһамнай тэрэ. Үмсын зөөри үлүү болобо, коммунизмда мэнэ-мэнэ орохоёо ябанабди, магазинһаа эдихэ юумэеэ бултыень худалдажа абаад, һанаа амархан, зоболонгүй садатараа эдеэд һуудаг болохомнай гэһэн 1957 оной элидхэлэй дүн тэрэ. Манай автономито республикатай нэгэ доро эмхидхэгдэһэн «Буряад-Монголой үнэн» газетэмнай тэрэ сагуудта «Үнэн» нэрэеэ нэрлүүлһээр лэ байгаа бэд даа. 1937 ондо эршэмтэй хүбүүдээ хюдуулжа байхадаашье, Буряад оронойнгоо газар, зоной таһа хубаалгажа, Эрхүү, Шэтын областьнуудаар тараалгахадашье, 1958 ондо түүхэ дамжуулһан «Буряад-Монгол» нэрын үсэдхэгдэхэдэшье, 1974 ондо буряадуудай һуурижаһан «аймагуудые» «районууд» болгожо нэрлүүлхэдээшье, «Буряад үнэмнай» «үнэн» лэ зандаа ябаһан, «үнэнөөл» буряад арадтаа дуулгажа байһан юм ааб даа.

Иигэжэ бодомжолжо үзөөд, буряад заншалай ёһоор хэлэбэл, «Буряад үнэмнай» нилээхэн «нүгэлдэ» ороһон байна бэшэ гү? Тодхорой тудалдахада, буряад хүн эртэ урда сагһаа эхилээд һүзэг, үзэл, ном сурталайнгаа хэмжүүрээр шадал зэргээрээ ямар нэгэ хэмжээнүүдые абадаг лэ һэн ха. Харин газетэ яаха болоноб? Политическэ буруушаалгын акт болгуулжа, гэрээ арюудхаха, нэрээ һэлгэхэ ёһотой болоно бэшэ гү? Нэрэнь, жэшээлхэдэ, «Найдал», «Арюун» гэхэ мэтэ байжа магад. Хожомоо, алдуу эндүүгээ мэдэржэ, «заяашаяа» заһуулжа, үнэн бэеэ бэелхэдээ, «Үнэн» нэрэдээ ороходоньшье яалайб?

Саашань иимэ хоёр дурадхал бии. «Буряад үнэмнай» 1930 он болотор хуушан монгол бэшэгээр барлагдадаг байгаа. Мүнөөнэй газетын ашаар республика соомнай хуушан монгол хэлэ бэшэг мэдэхэ болоһон хүнүүд олошоржол байна. Энэнь саашадаа буряад арадайнгаа бодото түүхые, үндэһэн соёлые, ёһо гуримые һэргээхэ хэрэгтэ ехэ туһаламжа болохо үгэхэ. «Үнэнэйнгөө» түүхын һайн эхиие гэршэлжэ, арад зоноо урмашуулжа, газетынгаа нэрые хуушан монгол үзэгүүдээр дабтан бэшээ һаа боломоор гэжэ һанагдана.

«Буряад үнэниие» олонхидоо Хори, Яруна, Хэжэнгэ, Захаамин уһа голнуудай, Агын автономито округой ажалшад захижа уншадаг, харин Усть-Ордагай автономито округойхид, Хурамхаан, Баргажан, Хяагта, Зэдэ, Сэлэнгын зон багаар бэшүүлдэг гэжэ дуулдагша. Энээнэй шалтагаануудынь мэдээжэл юм бээзэ, зүгөөр нэгэниинь сохом иимэ байха.

Нэгэ үедэ газетэмнай урда буряадуудай диалект дээрэ латын үзэгүүдээр хэблэгдэдэг байгаа. Мүнөөнэй литературна хэлэн гол түлэб зүүн буряадуудай хори нютаг хэлэнһээ үндэһэлэгдэжэ, 1936 ондо баталагдан абтаһан гээшэ бээзэ. Энэ тогтонижоһон литературна болон хөөрөөнэйнгөө хэлэ урдын хорилтоноо мулталуулжа, мүнөө үеын эрилтээр хаража үзэхэ, шэнэлхэ саг тулажа ерээ. Буряад зоноймнай элинсэг хулинсагһаа наринаар сахижа асарһан, ажамидарһан нютаг хэлэнүүдэй баялигые тоонгүй саашадаа мертуулха болоо һаа, ехэ буруу хэрэг болохо байна. Зарим тээ ушардаг литературна хэлэтэй нютаг хэлэтэй хоёр буряадуудай хоорондоо ородоор яриладажа, үгэеэ ололсодог ушар бүришье ехэ тааралжагүй, таагүй. Түрэл хэлэнэйнгээ эршэ хүсые баруун буряадуудай, сартуул изагууртанай, сонгоол, хамниган, ашабагад, хонгоодор гэхэ мэтын олон нютаг хэлэнүүдэй онсо өөрсэ зүйлнүүдээр улам үргэдхэжэ, бүри һонин, дэлгэр баян болгоёл.

Буряад хүн үндэһэн буряад-монгол хэлэнэйнгээ ямаршье диалектнүүд дээрэ, ямаршье нютаг үгэнүүдээр тордиһогүй хөөрэлдэжэ шадаха байг лэ. Энээнһээ байтагай, жэшээ болгон хэлэхэдэ, Скандинавиин зон хөөрөөнэй тад ондо ондоо хоёр-гурбан хүршэ арадуудай хэлэн дээрэ торонгүй дуу гаралсажа байгшал. Энэнь тэдэ зоной соёл гэгээрэлэй үндэр хүгжэлтые гэршэлнэ. Бэлигтэй арад зон байгаад дэлхэйн соёлжоһон арад зонһоо гээгдэжэ болохогүй бшуу.

Иимэ хэрэгтэ буряад газетын үүргэ угаа ехэ болоно. Хирэхирэ болоод, газетынгаа нэгэ нюурые бултыень ондо ондоо нютаг хэлэн дээрэ һэлгэн гаргажа байгаа һаа, литературна хэлэнһээ таһарһан, холодоһон нютаг зондо, уншагшадта хэды урматай, тааруу байха байгааб? Нютаг хэлэтэй районуудай хүдэлмэришэд хуудаһануудые бэлдэхэдэ туһалха байха. Газетын захилшье нилээд нэмэхэ һэн, газетэмнай һониншье болохо һэн. Хожомынь бүхы нютаг хэлэнүүдэй зүйлнүүд, үгэнүүд согсолборилогдожо, литературна хэлэндэ үргэнөөр оруулагдаха ёһотой. Тиихэдээ буряад хэлэ бэшэгэй талаар хүдэлмэрилэгшэд, эрдэмтэд буряад үгэнүүдэй таарылдуулгые шэнээр шэнжэлхэ, шэнэ дүримүүдые бэлдэхэ болоно.

В. ДАБАЕВ.

Совет Социалис Республикануудай Союзай Президентын Указ

1991 ОНДО ВАЛЮТЫН НӨӨСЭНҮҮДЫЕ ХЭРЭГЛЭХЭ ОНСО ГУРИМ ТУХАЙ

...омикын ба хүн зоной ...ын ээлжээнэй хэрэглэм... хангаха, валютын ...үүдые ашаг үрэтэйгөөр ...хэ, мүн тэрэшэлэн га... үри шэрике түлэхэ та...СССР-эй абаһан уялгануу...б дүүргэхын тула эрхэ ...нүүдые хангаха зорил...игэжэ тогтоохомни:

...адаадын капиталые ха...дег предприятинуудһаа ...предприятинуудай, нэгэ...эй болон эмхи зургаа... гадаадын оронуудта ... худалдажа (хүдэлмэ...жэ, хангалга үзүүлжэ) ... валютаар союзно-рес...анска валютын жаса бай...

...ороной валютын нөөсэ... бэлэдхэлгые ба хэрэг... хүтэлбэрилхэ зорилгоор ... республикануудай пра...ствануудай толгойлог...о ба СССР-эй Министр... Соведэй гүрэнэй га... экономическа комис...түрүүлэгшэһээ бүридхэг... союзно-республиканска ...н комитет байгуулха.

...комитедые хүтэлбэрил... СССР-эй Министрнүүдэй ...эй Түрүүлэгшэдэ даалга...

...юзно-республиканска ва... комитедтэ иимэ уялга...е олгохо:

...тын, мүн эд бараа га... худалдажа абалгын политикые зохёохо ба тааруулан хүтэлхэ, тэрэ тоодо финансын уласхоорондын дэлгүүрһээ урьһаламжа абалгын шухала байһые тодорхойлхо;

Ниитэ союзна, республиканска, регионально, мүн тэрэшэлэн һалбаринуудай аша туһые хараада абан, гол шэглэлнүүдээр союзно-республиканска валютын жасын зөөриие хубаарилха;

гадаадын үри шэри түлэхэ талаар СССР-эй уялгануудые дүүргэлгые лаб хангахын хойноһоо хинаха;

орсной экспортын үндэһэ һууриие хүгжөөхэ, гадаадын оронуудта худалдагдаха нөөсэнүүдые элсүүлхэ ба гадаадын оронуудта худалдагдаха нөөсэнүүдые нэмэжэ бэдэрхэ талаар хэмжээнүүдые зохёохо;

ороной валютын нөөсэнүүдые ехэ болгохо талаар бүхы республикануудай хүсэлэл оролдолгонуудые урмашуулха;

Валютын нөөсэнүүдые гуримшуулгын ниитэ союзна бусад зорилгонуудые шиидхэхэ.

3. 1991 ондо СССР-эй гадаадын үри шэриие түлэлгые хангахын тула ямар янзын зөөритэй, ямар албан зургаанда ба нютагуудта хабаатай байһанһаа дулдыдангүй, предприятинууд, нэгэдэлнүүд ба эмхи зургаанууд (гадаадын капиталые хабаадуулдаг предприятинуудһаа бэшэ) гадаадын оронуудта продукци худалдажа (хүдэлмэри хэжэ, хангалга үзүүлжэ) абаһан валютын 40 процентые СССР-эй Гадаадын экономическа банкда уялгата гуримаар СССР-эй Госбанкын коммерческэ курсын ёһоор түхэригөөр түлэлгэтэйгөөр худалдаха гэжэ тогтоохо.

4. Сүлөөтэйгөөр һэлгэгдэдэг валютаар эд бараа гадаадын оронуудта худалдажа абаһан мүнгэнэй 1990 ондо хүсэндөө байһан нормативуудые хараада абажа, гадаадын үри шэри түлэлгэдэ валюта уялгата гуримаар худалдаһанай һүүлдэ үлэһэн гадаадын валютаһаа предприятинуудай, нэгэдэлнүүдэй болон эмхи зургаануудай валютын жасанууд бүридхэгдэдэг. Үйлэдбэриин ба социальна хэрэглэмжэнүүдые хангалгада тэрэ хэрэглэгдэдэг.

5. Нефтиин болон нефть болбосоруулгын промышленностиин предприятинуудай, нэгэдэлнүүдэй ба эмхи зургаануудай валютын гол хубиие оруулдаг байһаниие хараада абажа, 1991 ондо тэдэнэртэ валютын жасануудые бүридхэхэ онсо эрхэнүүдые олгохо шухала гэжэ тогтоохо.

6. Гадаадын үри шэри түлэлгэдэ валюта уялгата гуримаар худалдаһанай, тогтоогдоһон нормативуудаар өөһэдынгөө валютын жасануудые бүридхэһэнэй һүүлдэ предприятинууд, нэгэдэлнүүд ба эмхи зургаанууд үлэһэн валютын 90 процентые союзно-республиканска валютын жасада ба 10 процентые союзна республиканнуудай болон арадай депутадуудай нютагай Соведүүдэй валютын жасануудта СССР-эй Госбанкын коммерческэ курсын ёһоор түхэригөөр түлэгдэхөөр худалдадаг.

Эд бараа андалдан абалсаха, эрье шадарай ба хилэ шадарай худалдаа неймаа бэелүүлхэ гуримда шухала хубилалтануудые оруулха.

7. Эд бараа гадаадада худалдаха ба гадаадын оронуудһаа худалдан абалгын хэмжээе тодорхойлхо, лицензи үгэхэ ябадалые 1991 онһоо хүтэлбэриин союзно-республиканска гуримда оруулха.

Союзно-республиканска валютын комитет 1991 оной хэмжээнүүдые тогтоохо ба лицензи үгэхэ гурим баталха. Тиихэдээ ниитэ гүрэнэй удха шанартай эд бараанай (нефть, газ, алтан, алмазууд ба эрдэниин шулуунууд, тусхай техникэ, союзна республикануудтай баталагдаһан хэлсээнэй ёһоор бусад зарим эд бараан) талаар хэмжээнүүд союзна зургаануудаар тодорхойлогдоно.

8. 1991 ондо гадаадын экономическа ябуулгануудай талаар бүхы тооссонууд СССР-эй Гадаадын экономическа банкаар гү, али эгээмжэлэгдэһэн бусад банкнуудаар бэелүүлэгдэхэ гэжэ тогтоохо.

9. Тус тогтоолые бэелүүлгые хангаха шиидхэбэринүүдые СССР-эй Министрнүүдэй Совет баталан абаха ёһотой.

Совет Социалис Республикануудай Союзай Президент М. ГОРБАЧЕВ.

Москва, Кремль.
1990 оной ноябриин 2.

...ОЛДОВЫН ТҮЛӨӨЛЭГШЭДТЭЙ УУЛЗАБА

...довэ ССР-тэхи байдалай ...муудаһан дээрэһээ СССР-...резидент М. С. Горбачев, ...эй Верховно Соведэй Тү...шэ А. И. Лукьянов, ...эй Министрнүүдэй Со... Түрүүлэгшэ Н. И. Рыж...эгшэд Молдово ССР-эй ...идент М. И. Снегур, Мол... ССР-эй Верховно Сове... Түрүүлэгшын Нэгэдэхи ...шэ И. Д. Ходырко, гага... зоной ба Днестр ша... нютагуудай хүн зоной ...лэгшэд арадай депута... С. М. Топал, И. Н. Смир... К. П. Таушанджи, И. Т. ..., М. Н. Лаур гэгшэд...эдэнэй гүйлтээр уулзаһан ...

...боссары хотодо болоһон ...далда үйлэ хэрэгүүд, мүн ..., Тирасполь хотонуудта, республикын зарим бусад һуурин тосхонуудтахи байдалай муудаһан тушаа һанаата болож байһаниинь элирхэйлэгдэбэ. Хуули гурим һэргээхэ, мүн байдалые һүжэрөөлгэдэ, хүн зоной дунда хёмороо зүришэлдөө үүсхэлгэдэ шэглүүлэгдэһэн али болохо ябуулгануудые эрид шууд болюулха талаар хойшолуулашагүй хэмжээнүүдые абаха шухала гээд уулзалгада хабаадагшад нэгэн һаналтайгаар мэдүүлбэ. СССР-эй болон Молдово ССР-эй Конституцинуудые хэлбэришэггүйгөөр сахиһан ушартал тохёолдоһон байдалһаа гаража болохо.

Республикада иимэ байдалай тохёолдоод байхада, шахардуу байдалай шалтагаануудые зайсуулха шухала хэмжээнүүдые абаха, энээндэ хабаатай бүхы хүсэнүүдэй хүсэлэл оролдолгонуудые элсүүлхэ хэрэгтэй. Энээнэй урда тээ абтаһан иимэ хёмороо зүришэлдөөнүүдтэ хүргэһэн шиидхэбэринүүдые болюулха, республикын правительствын, Днестр шадарай нютагуудай ба гагаузуудай олоор ажаһуудаг районуудай хүн зоной байгуулһан һайн дуранай эмхидэлнүүдые хуулита бэшэ гэжэ соносхоод, дары түргөөр тарааха хэрэгтэй гэһэн һанамжа хэлэгдээ.

Зүбшэлэлгын комисси хойшолуулангүй эмхидхэжэ, али талада тааруха шиидхэбэринүүдые хэрэалха хэрэгтэй гэһэн тобшолол уулзалгада хабаадагшад хээ. СССР-эй бүридэлдэ Молдовын бүрин бүтэн байлгые сахиха, республикада ажаһуудаг ямаршье үндэһэ яһанай хүнэй эрхэнүүдые жэншэдгүй сахиха, молдованнуудай, ородуудай, украинецуудай, гагаузуудай, болгарнуудай, бусад бүхы арадуудай түлөөлэгшэдэй аша туһые харада абаха хэрэгтэй. Союзые, республикые һалгааха һэдэлгэнүүд иимэрхүү мухардуу байдалда оруулна. Хёмороо зүришэлдөө үүсхэлгэдэ, зэмэтэй хүнүүд албан тушаалай гү, али ниитын байдалһаа дулдыдангүй шанга харюусалгада хабаадуулагдаха ёһотой гэжэ нэгэн һаналтайгаар тэмдэглэгдэбэ. СССР-эй Прокуратурада ба СССР-эй МВД-дэ зохихо даалгабаринууд үгтэбэ.

Эдэ районуудай социально-экономическа асуудалнуудые яаралтайгаар хаража үзэхэ ба шиидхэхэ, засагай байгууламжануудта, захиргаанай зургаанууд ба ниитын эмхинүүдтэ бүхы үндэһэ яһатанай түлөөлэгшэдые үнэн зүбөөр хабаадуулгые хангаха гээд Молдово Республикын хүтэлбэрилэгшэдтэ дурадхагдаба.

Ами наһаяа алдагшадай ба шархатаһан хүнүүдэй гэр бүлэнэртэ гүнзэгы шаналал гашуудалаа мэдүүлхэ зуураа, үндэһэ яһатанай хоорондо хёмороо үүсхэдэг али болохо хуули бусa ябуулгануудые зайсуулхын тула эрид шанга хэмжээнүүдые абахабди, зохихо республикануудай болон регионуудтахи байдалай түлөө дүүрэнээр харюусаха ёһотой хүтэлбэрилэгшэдөө шангаар асуухабди гэжэ Совет гүрэнэй хүтэлбэрилэгшэд онсолон заа һэн байгаа.

(ТАСС).

АРГА ОЛОХОДОО, АШАГТАЙ АЖАЛЛАХА

Бүхэсоюзна мүрысөөндэ илалта түйлажа, КПСС-эй ЦК-гай, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй, ВЦСПС-эй болон ВЛКСМ-эй ЦК-гай дамжуулгын Улаан тугаар шагнагдаһан Хэжэнгын районой Могсохоной совхозой ажалшад тухай мүнөөдэрэй газетын хоёрдохи хуудаһанда уншагты.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: совхозой түрүү механизаторнууд (зүүн гарһаа) Ж. Ж. Дашинимаев, А. Э. Орондигбеев (бригадир), Ш. Д. Ванкеев.

Улаан туг уряална, уялгална

АРГА ОЛОХОДОО, АШАГТАЙГААР АЖАЛЛАХА

Ороной экономическа болон социальна хүгжэлтын түсэбүүдые амжалтатайгаар дүүргэхын түлөө дэлгэрүүлэгдэһэн Бүхэсоюзна социалис мүрысөөндэ илалта туйлажа, Хэжэнгын районой Могсохоной совхоз үнгэрһэн 1989 оной дүнгүүдээр КПСС-эй ЦК-гай, СССР-эй Министрнүүдэй Совэдэй, ВЦСПС-эй болон ВЛКСМ-эй ЦК-гай дамжуулгын Улаан тугаар шагнагдаа һэн. Эндэхи ажахынууд соо эгээн түрүүшынхеэ энэ совхоз иимэ үндэр шагналда хүртэбэ.

Һүүлэй хоёр жэлдэ совхоз олонхи һалбаринуудаа ажахын доторой арендэдэ оруулжа, үйлэдбэриин али бүхы гаргашануудые эрид хороохо тэмсэлые шангадхажа, нёдондо 1 миллион үлүүтэй түхэригэй (гүрэнэй нэмэлтэ сэнтэйгээр) ашаг олзо оруулаа. Бүхы продукци үйлэдбэрилгэ, худалдалгые дээшэлүүлээ. Арбан хоёрдохи табан жэлэй түсэбүүдые бүхыдэнь амжалтатайгаар дүүргэхэ аргатай болоо.

Энэ хуудаһан дээрэ ажахын хүтэлбэрилэгшэд, мэргэжэлтэд, малшад, механизаторнууд өөһэдынгөө ажал хэрэгүүд, мүн бии байһан дутагдалнууд, шиидхэгдээгүй асуудалнууд тухай хөөрэнэ.

МҮНГЭН МҮНГЭЕЭ ТҮРЭХЭ

Арендатор-гахайшан Г. П. ИВАНОВОЙ хөөрөөнһөө.

Анхан энэ һалбариин үгы болгогдоһоор гушаад жэлэй туршада манай ажахы гахай барягүй юм.

Теэд гахай үсхэбэрилхээ болиходо, гар мухар шэнги болошоһон байгаа. Үбһэ тэжээл бэлэдхэлгын, таряа хуряалгын гү, али хабарай тарилгын үедэ хүдэлжэ байһан хүнүүдтэ халуун эдеэ бэлдэжэ үгэхэдөө, тэрээн бүхэндэ үхэр үүсэлхэ гээшэмнай гарзатайхан ха юм даа. Мүн баһа хонидые ходол мяхалжа байхагүйш. Эгээл эндэ гахайтай байгаа һаа, мяхаар зоноо таһалдуулхагүй байна.

Нёдондо март һарада, тиихэдэ совхозой директор байһан Александр Бугатович Бугатов намайе дуудаад, иигэжэ хэлэбэ:

— Георгий, бэемни тиимэшэг байна, механизаторһаа болихомни гэжэ хэлээ һэнши. Мүнөө гахайшан болоо һааш, яахаб? Бидэ гахайн багахан фермэтэй болохо гэжэ шиидээбди.

Би Зоя Юртеевна нүхэртээ хэлсэжэ үзөөд, зүбшөөлөө үгөө һэм.

Тиигэжэ ажахымнай Кабанскын районой «Шергинский» совхозһоо 18 томо поршоонхо, тэдэнэй хоёрынь эрэ гахай, бүхыдэнь 3000 түхэригөөр худалдажа абаад асараа. Совхозойнгоо барилгашадтай хамта гэрэйнгээ газаа гахайн байра, тэжээл буйлуулха кухни бариаб, худаг малтааб. Гахайнуудайнгаа эдихэ тэжээл зөөхэ, түлеэ залһа, дэбдихэр гэхэ мэтые шэрэхэдэмни хэрэгтэй Т-20 түхэлэй багахан трактор намда үгөө.

Тэдэ гахайнуудаа үнгэрэгшэ хабартаа, зундаа түрүүлжэ, түрүүшын 100 гаран поршоонхо абааб. Поршоонхонуудайнгаа олониие хүн зондо худалдаабди. Хабартаа поршоонхо бүхэн 50 түхэригтэ, намартаа —30 түхэригтэ хүрэнэ. Зарим томо эхэ гахайнуудынай шэнэ жэл болотор хоёрдохёо түрэхэ ёһотой. Мүн арба гаран гахай шахажа, тус бүриинь 100 килограммда хүргөөд, мяханда худалдаха һанаатайбди.

Манайда гахай үсхэбэрилгэ даб дээрээ гарзатайшаг. Гэбэшье энэ һалбариин бии болоһоор хүдэлмэрилэгшэд мяхаар таһалдуулхаяа болихоһоо гадна, поршоонхо, мяха худалдажа, горитой мүнгэ ажахын жасада оруулха аргатай болообди. Мүнөө манай арендынэ фермэдэ 32 гахай байлгагдана. Тэдэнэй 9-ниинь түрэхэ томо гахай, үшөө арба гаран залуу эмэ гахай бии.

Арендынэ хэлсээнэйнгээ ёһоор би энэ жэлдэ 10 мянган түхэригэй продукци үйлэдбэрилхэ аад, тэрэниие 12 мянган түхэригтэ хүргэхэ аргатай байнаб. Бидэ хүбүүнтэеэ хоюулан хүдэлхэдөө һарын 200—200 түхэриг аванс абадагбди. Жэл соо ажалай гол гаргашада 5 мянган түхэриг гаргаха һаа, тэрэнэй нэгэ заа бага болгохын түлөө оролдонобди. Талха таряанһаа гадна, зуниинь халаахай, ногоо сабшажа, гахайнуудтаа эдюулэбди. Хэжэнгын тоһоной заводһоо машиндагдаһан һү, шуйһэ зөөдэгбди. Тэжээл, тракторай тоһо, түлишэ, барилгын хэрэгсэл гаргашалһанай түлөө чек таһалжа тоосодогбди. Бүхы гаргашаһаа үлэһэн мүнгэеэ өөһэдөө абаха ёһотойбди.

Совхоз жасадаа үлүү мүнгэтэй болоходоо, тэрэнээ миил дараад һуугаагүй, гахай, үнэтэй арһата ан (песец) худалдажа абаад тэжээхэ гэхэ мэтээр хамһабариин шэнэ һалбаринуудые бии болгожо, энээнһээ ашаг олзо оруулха, зондоо туһа нэмэри болгохо гэжэ оролдожо байһаниинь һайшаалтай. Бодомжотой зүбөөр ажахые эрхилбэл, мүнгэн мүнгэеэ түрэхэ ёһотой гэдэг ха юм.

Оройдоол хоёр - гурбан жэлэй саана манай эндэ ябаһан хүнүүд нэгэ иимэрхүү юумэ заатал һаа харадаг байгаа ёһотой. Үглөөгүүр бүхэндэ совхозой конторын газаагуур, досоогуур хүн зон олон обооролдожо, булта ямар нэгэ эрилтэ, гуйлтатай ерэһэн хэбэртэй. Тэдэнэй зариманиинь ехэл сухалтайнууд:— Газаамнай малай хамар хадхаха үбһэнгүй болошоо. Асаруулжа үгөөгүй һаань, малаа абагты саашань гэхэмни, — гэжэ нэгэниинь гэмэрхэ. Нүгөөдэнь:— Отарадаа нохой сохихошье түлеэгүй болошообди. Бригадир тэрэниие асаруулжа үгэхэбди гэһэн аад, үгы, — гэжэ дуугарха. Гурбадахинь: —Гахайдаа эдюулхэ нэгэ заа талха таряанай зүйл эрихэ һанаатай һэм. Үгэхэ гээшэ гү?— гэжэ һанаата болонги байха.

Энэмнай гансашье манай совхоздо бэшэ, ажахы бүхэндэ бүри урданһаа хойшо хэрэглэгдэжэ байһан ажалай эмхидхэлэй, хүтэлбэрилгын гуримай хойшолон байгаа ха юм даа.

Жэшээнь, урда жэлнүүдтэ тоо мэдээн дээрэһээ харахада, ажахыда үбһэ тэжээл яһала ехэ бэлэдхэгдэһэн тоотой аад, хабар болоходо, тэрэнь дуталдашоод, шаг шууяан болодог һэн. Үбһэ, һолоомо, талха таряа тээһэн трактор, машинанууд гүүртэ, отаранууд руу гүйлдэжэл байха. Теэд хэды хоноод, үнеэхил хонишод, малшаднай тэжээл эрижэ ерэхэ юм. Мүн механизаторнууд трактор, машинануудаараа барилгын модо, түлеэ залһа гэхэ мэтые шэрээд лэ, үдэр һүнигүй гүйлгэлдэхэ. Үнэндөө, тэдэнэй үмсын гү, али хамтын юумэ зөөһэниие мэдэхэ хүн олдохогүй.

Тиигэжэ эсэстээ совхоз жэл бүри хэдэн зуу мянган, заримдаа миллион шахуу түхэригэй гарзатай гарадаг бэлэй.

Нэгэтэ ажахын шэнэ директор А. Б. Бугатов (байгша оной сентябрь һараһаа тэрэ районой АПО-гой начальнигаар дэбжүүлэгдээ) хүтэлбэрилэгшэд, мэргэжэлтэдээ суглуулаад, иигэжэ хэлэбэ:

— Нүхэд, хэды болотор бидэ иигэжэ хүдэлхэ зонбибди? Хүрөө болоо бэшэ гү? Ухаагаараа бодожо үзэел. Жэшээнь, бүхы һалбаринуудаа цехүүд болгоод, бригада, фермэ, отара бүхэниие ажахын тоосоондо оруулжа, хоорондоо чек хэрэглэжэ тоосодог болгоо һаамнай яахаб? Саашадаа дуратай хүнүүдэй арендэдэ ороодшье хүдэлхэдэнь болоно аабза.

Хэнэйшье мэдэһээр, гансахан нэгэ иимэ хөөрэлдөөнһөө юумэн гэнтэ хубилшоогүй ааб даа. Шэнэ гуримаар хүдэлдэг болохо, ажалай эмхидхэлые хубилгахын тула энээндэ һайнаар бэлдэхэ, бүхы юумые наринаар тоолохо, илангаяа хүнүүдые һургаха хэрэгтэй байгаа. Тиигээдшье урданһаа хойшо хүтэлбэрилэгшэд, мэргэжэлтэдэй үдэр бүриин заабаряар хүдэлжэ, эриһэнээ абаад лэ байжа һурашаһан хүнүүд ажахын тоосоон, чек, тоосооной дэбтэр гэхэ мэтэдэ түрүүшээр дурагүйшэг, тэрээнһээ айнги байһан юм.

Нээрээшье анханһаа хүнэй гар хаража һурашаһан зондо гэнтэ бүхы юумэнэйнгээ эзэн боложо, үбһэ тэжээлээ хайшан гэжэ гаргашалхаб, хайшан гэжэ һаа алмалта арьбалалта хэхэбиб гэжэ хуу өөрөө бодожо, тоолоно ябахадань һанаа зоборитойшог болоһониинь элитэ. Алдуу эндүү гаргахагүй, али нэгэ механизаторай асарһан үбһэ тэжээл гү, али түлеэ залһые хэмжэн, харангүй таамагаар чек таһалжа үгөөд, мэхэлүүлхэгүйе оролдохо, мүн жэл соо хэды шэнээн продукци үйлэдбэрилжэ ямар хэмжээнэй олзо оруулхабиб, тэды мүнгэ абахабиб гэжэ тодоор мэдээд ябаха болоно бшуу.

ТҮРҮҮШЫН ДҮН ЮУ ХАРУУЛААБ!

Мүнөө тарян ажалай болон сабшалан дээрэ саг үргэлжэ хүдэлдэг бригаданууд, хонин ажалай 23 бригада, Сагаан-Нуурай жэжэ мал түлжүүлгын, шахан тарглуулгын гүүртэ, адуушад, МТМ, барилгын бригада булта ажахын доторой арендын ёһоор гэхэ гү, али оруулһан олзоһоо гол түлөөһэ абаха процент гаргаад байхада, гар дээрэе 2200 түхэриг абаа юм. Урда жэлдэ Б-Д. Жамьяновтан ажахын доторой арендээр хүдэлжэ, жэлэй дүнгөөр 6600 түхэриг, мүн натуральна түлбэридэ 40 гаран хурьга абаа һэн.

Бусад хонишодшье муу бэшэ үрэ дүнгүүдые туйлажа, горитой түлөөһэндэ хүртөө. Урдынхидал үбһэ тэжээл, барилгын хэрэгсэл гаргашалха лимидэй үгы болгогдоходо, зарим хонишод үбһэ тэжээл өөһэдөө бэлэдхэдэг, байра байдалаа өөһэдөө заһабаридаг болоо. Байгша ондо залуу хонишон Ц. А. Лайдапов түлгэнүүдтээ эдюулжэ үбэлжэхэ үбһэ өөрөө сабшажа абанхай.

АРЕНДЭ ТЭЭШЭ АЛХАМ

гуримаар гурбадахи жэлээ хүдэлжэ байна. Автомашинануудай жолоошод хубиин арендэдэ оронхой.

Арендынэ гуримаар хүдэлэгшэд һара бүриин тогтомол аванс абаад, жэлэй һүүлдэ эсэсэй тоосооной хэгдэхэдэ, бүхыдэнь оруулһан олзынгоо зэргээр гол түлөөһэеэ абадаг. Үйлэдбэриин коллективүүд хоорондоо чек хэрэглэжэ тоосодог.

Тиигэжэ алмалта арьбалалтын, ехэ продукци үйлэдбэрилхын түлөө тэмсэл хүнүүдһээ, коллективүүдһээ өөһэдһөөнь сэхэ дулдыдадаг болоо гээшэ. Урдань үбһэ тэжээл болон бусад юумэеэ бодомжотой зүбөөр гаргашалагты, үрилтэ хоролтодо бү оруулагты гэжэ зониие хэдышье илхахада, ехэ үрэ гарадаггүй һэн. Мэшээг талха, тэргэ үбһэ нэгэ шэл архяар хажуу тээшэнь ябуулжархиха ушар яһала байдаг һааб даа. Нюултагүй. Хүн бүхэнэй хойноһоо хиналта табихагүй ха юмши.

Мүнөө хонишод, малшад, механизаторнуудай һарадаа, кварталда, жэлдээ хэды юумэ гаргашалхабиб гэжэ өөһэдынь мэдэхэ хэрэг болоно. Бодомжогүйгөөр, нюдэ балай хүдэлжэ, үлүү гаргаша хээ, юумэеэ үрилтэ хоролтодо оруулаа һаа, эсэстээ өөһэдөөл хохидохо байна.

Нүгөө талаараа дан олон хүнэй хүдэлдэг газарта арендынэ харилсаа нэбтэрүүлхэнь бэрхэтэй байһаниие Улааха-Аралай һү һаалиин фермын жэшээ гэршэлнэ. Эндэ мүнөө хүрэтэр арендын, ажахын тоосооной, юрын хамтын подрядайшье гурим хүсэд хэрэглэгдэжэ шадагдаагүй байһаар.

Саашань ажахын доторой арендын ёһоор хүдэлдэг зарим коллективүүд ямар үрэ дүн туйлнаб гээд харая. Жэшээлхэдэ, жэжэ түлгэнүүдые харууһалдаг хонишон Б-Д. Ж. Жамьянсэ байгша ондо хонидойнгоо шэгнүүр нэмээхэ, нооһо хайшалха түсэбүүдээ үлүүлэн дүүргэжэ, жэл соо 25 мянга үлүүтэй түхэригэй продукци үйлэдбэрилөө. Үбһэ тэжээлдэ, түлеэ залһанда, бусад элдэб гаргашада 10 мянган түхэриг гаргашалаа. Тиигэжэ тэрэ жэл соо 15 мянган түхэригэй олзо оруулһан болоно. Тэрээн сооһоо һара бүри абаһан авансые (ажалай түлөөһэнэй нормативаар 27 центнер абаабди. Энэ продукци гүрэндэ худалдаха түсэб 157 процент дүүргэгдээ. Мүн үбһэ тэжээл бэлэдхэлгэ 1,5—2 дахин ехэ болгогдоо. Тиигэжэ адууһа малай ашаг шэмэ ехэ абадаг болоод, мяха, һү, нооһо гүрэндэ худалдаха табан жэлэй түсэбые үлүүлэн дүүргэхэ аргатай болообди.

Жэжэ хашараг, буруудые харууһалдаг малшан Б. Б. Рабдановтан 81 үхэр харууһалжа, жэл соо тэдэнэйнгээ шэгнүүрые 113 центнерээр дээшэлүүлээ гэхэ гү, али хамта 24,3 мянган түхэригэй продукци үйлэдбэрилһэн болоно. Малай шэгнүүрые нэмээһэнэй центнер бүхэндэ совхоз 215 түхэриг (тоосооной сэнгээр) түлэнэ. Малшад жэл соо 19 мянган түхэригэй гаргаша хээ. Иигээд ерэхэдээ, 5,4 мянган түхэригэй сэбэр олзо оруулаа гээшэ. Тэрээн сооһоо һара бүри абаһан авансын мүнгэн гаргагдаад, бэшэниинь өөһэдтэнь үгтөө ааб даа.

Хэрбээ энэ айлайхи үхэр бүхэнэйнгээ шэгнүүрые сүүдхэдэ 400 граммаар бэшэ, харин 800—900 граммаар нэмээгээ һаа, энээнһээ хоёр дахин ехэ олзо оруулха, өөһэдынь ашаг олзошье һураггүй ехэ байха һэн.

АЛЬГА ТАШАХА ҮШӨӨЛ ЭРТЭ

Удаань 80-яад онуудай эхеэр ажахыда тарияланай гектар бүриһөө ехэдээл һаа 7—8 центнер тарян абтадаг байгаа. Мүнөө һүүлэй хоёр жэлдэ совхоздо тарияланай ургаса гектарай 20 центнерһээ доошо ороногүй. Хуряажа абаһан ургасынгаа зэргээр гэхэ гү, али бүхыдэнь жэл соо оруулһан олзоһоо гол түлөөһэ абадаг болоходоо, механизаторнууд тариялан дээрэхи хүдэлмэриеэ нэн түрүүн һайн шанартайгаар, саг соонь хэхэ, шадаал һаа, ехэ ургаса ургуулхын түлөө оролдодог болоо. Хэрбээ урда жэлнүүдтэ механизатор бүхэнэй һарын салин 200 түхэригһөө дээшэ гарадаггүй һаа, мүнөө ургаса дээшэлүүлхэ, тарияанай, тэжээлэй ехэ абтаха бүри тэдэнэй ажалай түлөөһэн нэмэнэ. Тракторист, комбайнер бүхэнэй һарын салин 350—400 түхэригтэ (жэлэй тоосоогоор) хүрэнэ.

Шэнэ гуримаар хүдэлдэг болоһонһоомнай хойшо бүхы дээрээ үйлэдбэриин үрэ дүнгүүд хэр дээшэлээ гээшэб? Илангаяа һүүлэй хоёр жэлдэ ороохо таряа, тэжээл үйлэдбэрилгын дээшэлүүлэгдэһэнэй ашаар бүхы дээрээ энэ арбан хоёрдохи түсэбтэ табан жэлэй даабаринууд амжалтатайгаар дүүргэгдэжэ байна. Табан жэлэй түсэбэй ёһоор 113 мянган центнер таряа абаха аад, 147,2 мянган центнер абаабди...

Хэдэхэн жэлэй саана совхоз гүрэнэй нэмэлтэ мүнгэ (дотаци) абажа байгаадшье, жэлдээ олон зуу мянган түхэригэй гарзатай гарадаг байгаа гэжэ дээрэ хэлээ һэмди. Харин урзанда ажахыда түрүүшынхеэ гол үйлэдбэриһөө 932 мянган түхэригэй ашаг олзо оруулагдаа. Нёдондо сэбэр олзомнай 1,1 миллион түхэригтэ хүрөө юм. Урдандаа ходол гарзатадаг тоотой байһан мал ажалнайшье сэбэр олзо ехээр оруулдаг боложо эхилээ. Үйлэдбэриин гол гаргашанууд нилээд хороогдоо.

Гэхэтэй хамта манайда хүдөө ажахые хүгжөөхэ талаар бүхы юумэн хэгдэшөө гэхын аргагүй. Дутуу дунданууд, хэрэглэгдэжэ шадагдаагүй нөөсэнүүд үшөөл ехэ. Зарим һалбаринуудаймнай үрэ дүнгүүд үшөөл ахир бага байһаар. Тусхайлбал, олон жэлдэ хонин ажалаа гэзгэлһээ гаргажа шаданагүйбди. Энэ жэлдэ нэгэл бригадада — ахалагша хонишон Б. С. Танхаевай отарада зуун эхэ хонин бүриһөө 100 хурьган түлжүүлэгдээ. Бусад юһэн бригада зуунай 75—80 хурьга абаад лэ тохоршоо. Хонин бүхэнһөө 3,5—4 килограмм нооһо хайшалһан хонишод манда үгы шахуу, хүул 2,8—3 килограмм нооһо абаһан байна. Энэ һалбаридаа эрид хубилалта хэхэ болонобди.

Ори ганса фермымнай үрэ дүнгүүд һүүлэй үедэ дээшээ болохын орондо доошоо оросжо байна. Хэрбээ хоёр жэлэй саана түрүү һаалишад Б-Х. Б. Базаржапова, Ю. П. Верхушин, Б. О. Жамбалова болон бусад хэдэн һаалишаднай үнеэн бүриһөө 2900—3000 килограмм һү һааһан һаань, байгша ондо оройдоол нэгэ һаалишамнай арбан һарын дүнгөөр үнеэн бүриһөө 2900 үлүүтэй килограмм һү һаагаад байна. Бэшэ нүхэдэйнь энэ жэлдэ үнеэн бүриингөө һаамые 2200 килограммдашье хүргэхэнь бэрхэтэй болонхой.

Иимэ байдалай шалтагаан олон. Мүнөө энээн тухай булта хөөрэлдэжэ, коллективэй дунда эмхидхэлэй ехэхэн хүдэлмэри ябуулха, тэндэхи байдалые эрид хубилгаха болонобди.

Энэ үедэ ажахыда ургаса хуряалгын хүдэлмэри түгэсхэгдөөд, тоог дээрэ буулгагдаһан ороохо сэбэрлэжэ, хатаажа абаха, үрэһэ хүрэнгэдэ хэхэ, тариялан дээрэхи һолоомо суглуулжа һурилхэ, үбэлжөөнүүдтэ үбһэ тэжээл зөөхэ, малай байрануудые, малшадай гэрнүүдые заһабарилжа, дулаалжа дүүргэхэ хүдэлмэри түгэсхэхы шатадаа оронхой.

Орёо бэрхэтэй уларилтай жэл байгаашье һаань, энэ жэлдэ тариялан дээрэһээ 30 мянга шахуу центнер ороохо, мүн 20 һайса мянган центнер үбһэ, 1540 тонно ороохото-сенаж, 3200 тонно силос, горитой корнеплод хуряажа абаабди. Адууһа малаа бараг һайн үбэлжүүлхэ, тэдэнһээ ашаг шэмэ горитой абаха, худалдаха арга боломжо манда яһала бии.

Б. БАЗАРОВ,
совхозой директор.
Ж. НАМСАРАЕВА,
ахамад экономист.

Энэ ажахыда хүтэлбэрилэгшөөр тиимэ үни удаан хүдэлөөшьегүй һаа, Александр Бугатович богони болзор соо эндэ ажалай эмхидхэлэй шэнэ онол аргануудые нэбтэрүүлхэ, экономическа хүдэлмэри һайжаруулха, социальна асуудалнуудые зүбөөр шиидхэхэ талаар бага бэшэ юумэ хэжэ шадаа. Тиимэһээ тэрэниие нютагай зон булташье бэшэ һаа, олонхинь лэ «манай директор» гэжэ урин дулаанаар нэрлэдэг юм. Теэд хүтэлбэрилэгшэ хүн бүхэндэ адли һайн байдаггүй, байхашьегүй ааб даа. Зоной тала хараха, туһалхынгаа хажуугаар баһа шанга эрилтэ табиха ушартай болоно бшуу.

Энэ жэлэй сентябрьһаа А. Б. Бугатов РАПО-гой начальнигаар дэбжүүлэгдэнхэй.

М. НАМЖИЛОВАЙ фото.

ҮГЭХЭДӨӨ ҮГЫРХЭГҮЙ

Хүн зонойнгоо аша туһын түлөө һанаагаа табижа, тэдэнэй ажалай, ажаһуудалай эрхэ байдалые һайжаруулха, социальна зорилгонуудые шиидхэхэ хэрэгтэ аргатайл һаань, мүнгэ зөөри гамнангүй гаргашалхада, эсэстээ ашаяа хэзээшье харюулха байна.

Ажалай эмхидхэлэй шэнэ гурим нэбтэрүүлжэ, алмалта арьбалалтын тэмсэл шангадхаад, гол үйлэдбэриһөө ашаг олзо оруулдаг, жасадаа үлүү мүнгэтэй байдаг болоходоо, манай Могсохоной совхоз хүнүүдэйнгээ ажаһуудалай болон социальна эрилтэнүүдые хангаха хэрэгтэ анхарал ехээр табидаг болоо.

Һүүлэй хэдэн жэлдэ хонишод, малшадай үбэлжөөнэй, зуһалангай гэрнүүд диилэнхидээ шэнэлэгдээ. Гол түлэб олон таһалгатай типовой гэрнүүд тэндэ баригдаа. Хонишодой олонхи үбэлжөөнүүдтэ банитай болонхой. Буруу, хашарагуудай түлжүүлэгдэдэг Сагаан-Нуурай гүүртэдэ арбан айл үбэл-зунгүй байрладаг юм. Тэндэнь саг үргэлжэ хүдэлдэг улаан булан, түрүүшын хэрэглэмжын эд бараа худалдаха киоск, бани бии.

Тэрэшэлэн залуу айлнуудай, ганса бэе эхэнэрнүүдэй, олон үхибүүдтэй бүлэнүүдэй, пенсионернүүдэй гэр барихадань, совхоз мүнгэ үгэдэг, модо, шулуу бэлдэхэ, зөөхэдэнь туһалдаг. Гансахан һүүлэй хоёр жэлдэ энээндэ 100 мянган түхэриг таһалагдажа үгтөө. Ажахыдаа һайнаар хүдэлжэ байһан хүнүүдэй гүрэнһөө мүнгэ урьһаар абажа, гэр барихадань, саашадаа тэрэ бусаагдаха мүнгэнэйнь 50 процентые совхоз бэе дээрээ даажа абана.

Мүнөө ажахын түб Могсохон тосхондо урдань байдаг набтархан онигор сонхотой гэрнүүд харагдахаяа болинхой. Дандаа олон сонхотой, үндэр, ута гэрнүүд жэрылдэдэг. Анхан энэ тосхон Худан голой эрьедэ, доро газарта һуурижуулагдаһан аад, ехэ хура бороодо үйлсэ, гудамжань ехэл уһа шабар болошодог. Тиимэһээ мүнөө шэнэ гэрнүүдые, худалдаа наймаанай, хэрэглэмжэ хангалгын, эмшэлгын, соёлой болон бусад эмхи зургаануудай барилгые дээрэ добо газарта түбхинүүлнэбди. Мүнөө эндэ шэб шэнэ үйлсэ бии болонхой. Эндэ соёлой болон спортын комплекс, 15 оронтой больница барихаар һуури табигдаба.

Манай хүүгэдэй сад-ясли (даагшань З. Ц. Содномдоржиева) район соо эгээл һайн байра байдалтай, алишье талаар түрүү саадуудай нэгэн гэжэ тоологдодог. Эндэ 90 үхибүүд байлгагдана. Холын малшад, хонишодой зарим хүүгэд түхэреэн сүүдхэдэ сад-яслида байдаг юм.

Соёлоймнай байшангай дэргэдэхи уран һайханай коллектив һүүлэй үедэ районой конкурс-харалгада шалгаржа, арадай хоор гэһэн нэрэ зэргэдэ хүртэхөөр зүүршалагданхай. Гансал муу юумэнь гэхэдэ, энэ байшангай байра хуушаранхай, багаданхай. Шэнэ ДК бариха гэхэдэ, мүнгэ зөөри, хүсэ, барилгын хэрэгсэлшье олохонь мүнөө бэрхэтэй болоод байна. Мүн баһа эндэхи дунда һургуулиин байра аяар 60-аад онуудай эхеэр баригдаһан, хуушаншье, үйтаншье болонхой. Үндэһэ яһанай шэнэ программаар хэшээлэй үнгэргэгдэдэг болоод байхада, манда шэнэ һургуули аргагүй хэрэгтэй.

Бусадшье социальна удха шанартай асуудалнуудта ехэ анхарал хандуулагдана. Һая болотор Могсохоной зон али бүхы хэрэгээр гол түлэб районой түб Хэжэнгэ ошожо, үнэтэ сагаа барадаг байгаа. Мүнөө эндэмнай мүнгэ хадагалха банкын филиал, ажаһуудалай хэрэглэмжэ хангалгын комбинат, сомоной Совет бии болгогдожо байна.

Совхоз ажалай болон дайнай ветерануудта, ядуушаг байдалтай зондо үбһэ, түлеэ гэхэ мэтые бараг доогуур сэнгээр асаруулжа үгэхэ, пенсиинь ехэ болгохо хэмжээнүүдые абана. Эгээл бага — һарадаа 70 түхэриг пенси абадаг хүнүүдэй тэдхэмжые совхозой мүнгөөр 85 түхэриг болотор нэмээгээбди. Гансахан энээндэ ажахы жэл бүри 15—16 мянган түхэриг гаргашална. Гадна эхэ, эсэгэһээ гээгдэһэн үншэн хэнзэ үхибүүдтэ гутал, хубсаһа худалдажа абахадань, туһаламжа болгон, жэл бүри 3000—4000 түхэриг үгтэнэ.

Нёдондоһоо хойшо нютагтаа «Сагаалган», «Сурхарбаан», «Тайлган» гэхэ мэтэ найр наада эмхидхэжэ, совхозой гаргашаар үбгэд, хүгшэд, үхибүүдые сайлуулжа, хүндэлжэ, гарай бэлэг сэлэг барюулжа, баярлуулдаг гуримтай болообди.

Баһал ажалай түрүүшүүлые урмашуулха, үнэтэ бэлэг, шан шагнал барюулха хэрэгтэ мүнгэ зөөри баһал горитой гаргагдана. Жэшээнь, энэ жэлэй ургаса хуряалгын дүнгөөр шалгаржа гараһан механизаторнууд Ц. Д. Маладаев, Ж-Д. Н. Жамьянов, Н. Э. Гылыков, автомашинын жолоошод Б. Д. Санжижапов, В. Н. Лубсанов, Ц. Ж. Санданов болон бусад үнэтэ бэлэгүүдээр шагнагдаа.

Хүн зоной амаралтада, элүүр энхэ байдалда баһал бага бэшэ анхарал хандуулагдана. Түнхэнэй Аршаанда хүнүүдэйнгээ ошожо амарха, аргалуулхын тула совхоз 27 мянган түхэриг уридшалан түлэнхэй. Һара бүри нэгэ хүн заатагүй тэндэ ошожо амардаг юм. Гадна совхозой өөрын амаралтын байшантай болонхойбди. Хуурай гэжэ газарта 24 хүнэй нэгэ доро амарха байра, ваннын, шабараар аргалуулгын корпус, столово тэндэнь түхеэрэгдэнхэй. Зунай гурбан һарада 120—130 хүн хүнгэлэгдэһэн сэнтэй путевкоор тэндэ амарна. Мүн жэл бүри 40—50 хүмнай холын хото городуудта, хилын саанашье аяншалгын путевкоор ошодог.

Һүүлэй жэлнүүдтэ дунда һургуули дүүргэһэн залуу хүбүүд, басагадай олонхи нютагтаа хүдэлхөөр үлэнэ. Тусхай дунда дээдэшье һургуули дүүргэһэн, сэрэгэй албанһаа ерэһэн залуушуулнай гол түлэб нютагтаа бусана. Манайда багшанар, хүдөө ажахын мэргэжэлтэд, соёлой, медицинын хүдэлмэрилэгшэд хуу өөһэдымнай зон. Механизаторнууд, малшадай диилэнхи олониинь найман жэлэй болон дунда һургуули дүүргэһэн, I ба II классай мастер гэһэн нэрэ зэргэтэй хүнүүд юм.

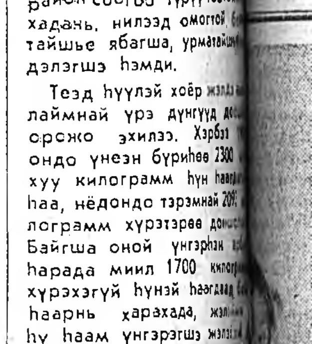
Иимэл даа нютагаймнай социальна түхэл шарай.

Ц-Д. ДАМБАЕВ,
совхозой профкомой түрүүлэгшэ.

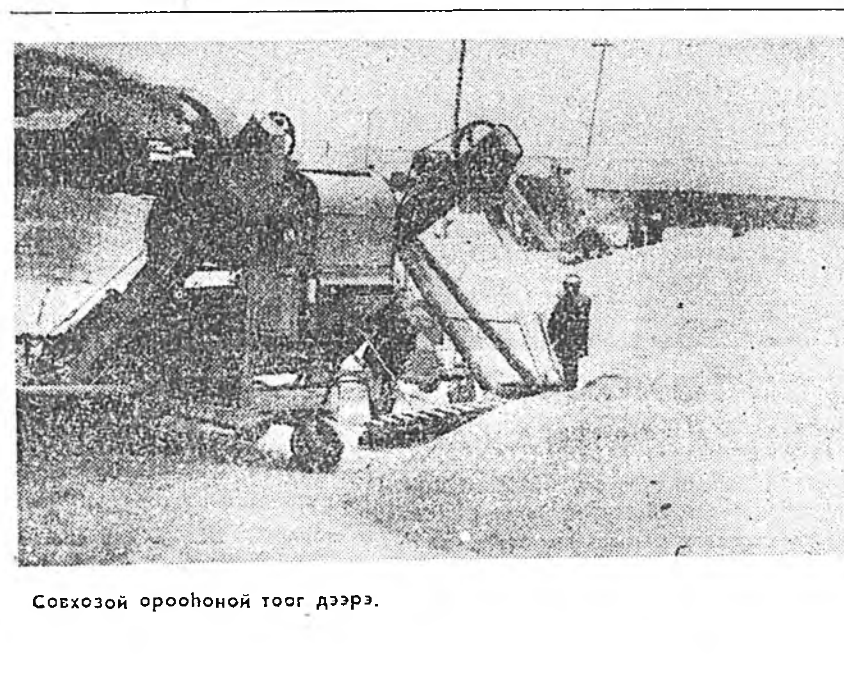

МАНДА ТУҺАЛАМЖ ХЭРЭГТЭ

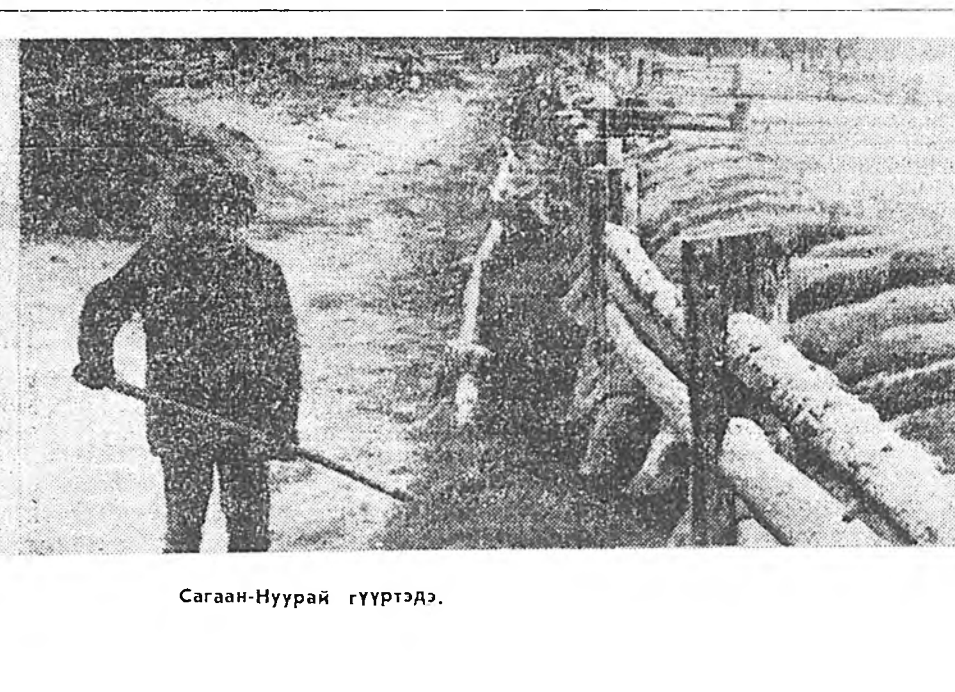
Улааха-Аралай фермын нэй һаалишан Б. О. ЖАМБ ВАГАЙ хөөрөөнһөө.

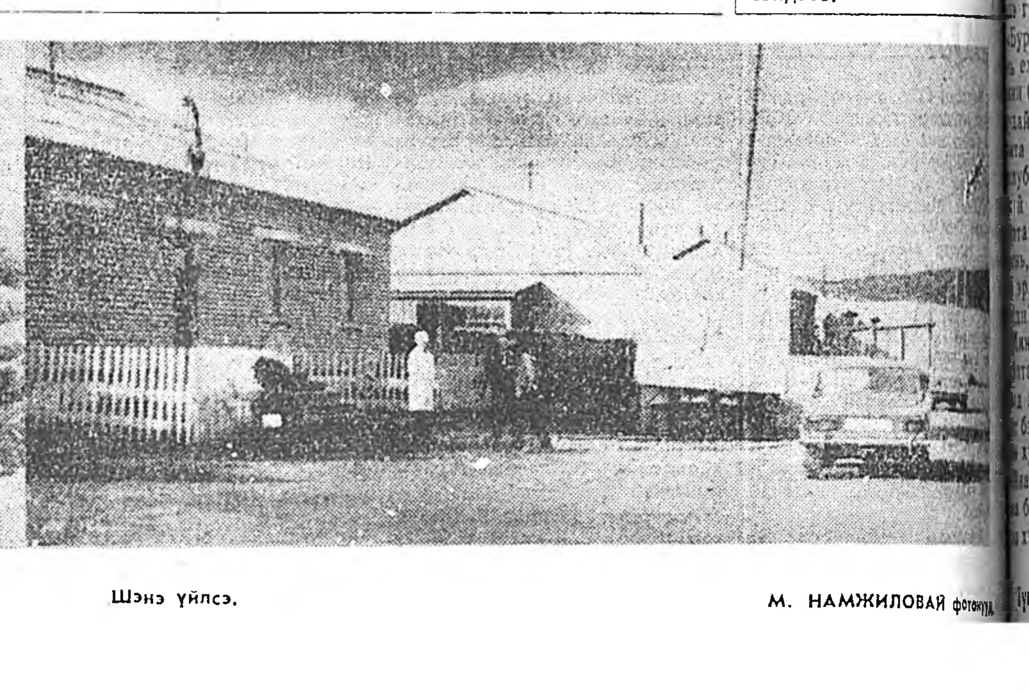
Энэ хуудаһые газетын респондент М. НАМЖ бэлдэбэ.

Совхозой ороохоной тоог дээрэ.

Сагаан-Нуурай гүүртэдэ.

Шэнэ үйлсэ.

М. НАМЖИЛОВАЙ фото.

Буряадай Композиторнуудай холбооной 50 жэлэй ой

...РАН БЭЛИГЭЙ ЖЭГҮҮР ДЭЭРЭ

...хүгжэмэй училища эхилхэдэмни, ...тэндэ һурал... байгаа һэн. Хэ... үедэ Юрын ехэ ...сахада, ходо ...аб. Фортепиа... ...дахадаа, тэрэ яһа... дуратайшье бай... энэ инструмент ...дэхэ аялга хүг... зохёоһониинь гай... ...соохоо эгээл «Буряад токката» ...композитор наа... Энэ хүн бэлигтэй болохо гэжэ аба... ...һэн. Тиигээд ...шахуу жэлэй үнгэ... Юрий Ирдыне... композитор, олон ... автор болонхой

...зохёохы зам ...юм. Училищи ...удаа Ю. Ир... ...хотодохи кон... ороод һуража ...тамирай ...һуралсалаа орхихо ...һэн. Энээнэй һүү... ...жэлэй үнгэр... ...бирскын кон... һуралсалаа үргэл... юм. Зүгөөр энэ ...хиидэ үнгэ... Новоселенгин... Хангилай, Хэжэн... һургуулинуудта, багшанарай учили... Буряадай фи... ...листаар хүдэ... гэхэдэ, бүхы ...тэрэ дуунуудые ...Тиимэһээ олон... болоһон байна. ...онуудта Юрий ...консерваториин ...Совет мэдээжэ

композитор Г. Н. Ивановой класста һураһан юм. Гурбадахи курсада һуража байхадань, багшань РСФСР-эй композиторнуудай съездын урда «Советская культура» газетэдэ толилуулһан статья соогоо Юрий Ирдынеевые эгээл бэрхэ һурагшадайнгаа дунда нэрлээ һэн. Тэрэл үедэ дуунай бүхэсоюзна конкурс дээрэ буряад студентын зохёоһон «Эй, Витим!» (үгэнь В. Лоргоктоевой) гэжэ дуун гурбадахи шанда хүртөө бэлэй. Консерваторидо һураха үедөө композитор арбаад зохёолнуудые бэшэһэн байна. Тэдээн соохоо «Наран тухай, Ленин тухай» гэжэ кантата, «Уянгата поэмэ», фортепиано дээрэ гүйсэдхэгдэхэ соната нэрлэмээр. Залуу композиторай дипломно хүдэлмэри гэбэл, «Героическая симфония» гэжэ зохёол болоно. Буряадта энэ хадаа ехэ шухала үйлэ хэрэг болоһон байна. Ушарынь гэхэдэ, буряад хүгжэмэй түүхэдэ орой-доол хоёрдохи симфони байгаа. Түрүүшын симфони Д. Аюшеев 1943 ондо бэшэһэн юм.

Ю. Ирдынеев мүн үхибүүдтэ зорюулагдаһан түрүүшын симфони зохёоһон байха. Хүхюутэй нааданай, үлгын дуунай, пионернүүдэй маршын аялганууд тэрээн соо ехэ таарамжатай зохидоор зэдэлдэг.

Буряадай симфоническа хүгжэмдэ композиторай үшөө нэгэ зохёол — «Драматическа поэмэ» бии. Ю. Ирдынеевэй бодомжолһон симфоническа пьесэнүүдэй циклые дурсагдагша поэмэ нэгэзэ гэшэ. Циклын бүхы зүйлнүүд арадай аман зохёолой үндэһэн дээрэ бэшэгдэхэ юм.

Композиторай камерна зохёолнууд соохоо Д. Улзытуевай дурасхаалда зорюулагдаһан струнна квартет дурдамаар. Композитор бэлигтэ поэт хоёр үнинэй танил, нүхэсэдэг һэн.

Консерваторидо һураха жэлнүүдтээ Ю. Ирдынеев горитой зохёолнуудые бэшэхэ тухай ходо бодомжолжо ябаа.

1978 оной намар «Дара-эхын дүрэ шарай» гэжэ баледэйнгээ партитура бэшэжэ дүүргээ һэн. Энэ зохёол соогоо композитор буряад арадайнгаа аялга хүгжэм элбэгээр хэрэглэхэһээ гадна тон шэнэ зүйлнүүдые олоор зохёогоо. Баледэй хүгжэмтэ драматурги хадаа хоёр анги мо-жо болоһон зоной зурилдөөн дээрэ байгуулагданхай. Нэгэ талаһаа, скульптор, тэрэнэй инаг басаган, нүхэдынь, нүгөө талаһаа, тэдэнэй дайсад болоно. Дайсадые зураглаһан хүгжэм үлүү түргэнөөр, хэрзэгыгээр гэхэ гү, зэдэлнэ. Харин үнэн зүб персонажнууд даруу номгохоноор, уянга ехэтэйгээр зэдэлһэн хүгжэм доро харуулагдана. Һүүлэй һүүлдэ энэ хүгжэм нүгөөдэ—таһархай түргэн хүгжэмөө булижа, баледэй түгэсхэлдэ дэлисэ ехэтэй, аялга һайхан хүгжэм дорюунаар зэдэлнэ. Энээгээр бүхы зохёолой гол удха тайлбарилагдана.

Хүгжэмтэ образуудаар баян, арадай аялгаар элбэг хүгжэмтэй партитура хатар наада гүйсэдхэхэдэ ехэ зохид юм. Гэхэ зуура либретто бэшэжэ, найруулан табигша Г. Майорова 70-аад онуудай һүүл багаар баледые табихаяа арсаһан байна. Арсаһан ушараа ойлгуулхадаа, Буряадай театр энэ баледые бэлдэжэ шадахагүй гэжэ тэрэ мэдүүлһэн юм. Зүгөөр энээнэй үнэн шалтаг гэбэл, тэрэ үедэ ламанар тухай зохёол засаг бариһан зондо һайшаагдаагүй ха гэмээр. Баледэй гол геройн прототип хадаа түүхэтэ үнэн нюур—XVI—XVII зуун жэлнүүдэй хилэ дээрэ ажаһууһан Монголой ламанарай бүлгэмые толгойлдог хүн юм.

Тиимэһээ 70-аад онуудта баледэй хэһэгүүд лэ концертын үедэ зэдэлдэг һэн. Тиигээд мүнөө сагта одоол бүхы баледые улад зон хараха аргатай болобо гэшэ. Үнгэрэгшэ зун Шэтэдэ гастрольдо ябахадаа, манай театрайхид энэ баледээ түрүүшынхиеэ харуулаа һэн. Агын дасанай лама Бабу Чимитдоржиев баледтэ үндэр сэгнэлтэ үгэхэдөө: «Арадай шэнэ балет мүндэлбэ. Буддын шажанай шэглэлтэй, философско гүнзэгы удхатай, хүн түрэлтэнэй ажабайдалай бүхы талые искусствын хэлээр зураглаһан зохёол болоо»,— гэбэ.

Композитор Ю. Ирдынеев дуунай болон симфоническа жанрнуудта үрэ түгэсөөр хүдэлдэг юм. Энэ талаар «Агуу ехэ Октябрь тухай дуун», «Арадуудай хани барисаан тухай» кантатануудые, «Революциин ода», «Аппассионата» гэжэ ораторинуудые нэрлэмээр. Зүгөөр эдэ жанрнуудай зохёолнууд соохоо «Будамшуугай ябадалнууд» онсо һуури эзэлдэг. Д. З. Жалсараевай үгэ дээрэ бэшэгдэһэн энэ зохёолоо композитор дуунай-симфоническа үзэгдэлнүүд гэжэ тодорхойлдог юм. Илангаяа табадахи, уянгата хуби уарагшадые һонирхуулмаар, сэдьхэл хүлгүүлмээр. Энэ хубида Будамшуу һүниин сагта талын дунда зогсоод, одо мүшэтэ огторгой гэтэн бодомжолно.

Һүүлэй жэлнүүдтэ Ю. Ирдынеев оперодо хандадаг болонхой. А. Арсалановай үгэ дээрэ «Тангариг» гэжэ оперо бэшэгдэнхэй. Үхибүүдтэ зорюулагдаһан «Арбан хоёр жэл» (Ц. Жимбиевэй зүжэгөөр) гэжэ оперо зохёогоо һэн гүб даа. Мүнөө үедэ композитор Н. Дамдиновай «Декабристын бэһэлиг» гэжэ зүжэгэй удхаар оперо бэшэжэ байнхай.

— Зүжэгэй орёо хурса үйлэнүүд минии анхарал гансата татаа һэн. Зохёолой түрүүшын акт бэшэгдэнхэй юм. Оперодомни дуулахада хүшэр байжа болохо. Зүгөөр нэгэшье аялгаяа хубилгахагүйб,— гэжэ композитор хэлэнэ.

Композитор театральна хүгжэм мүн лэ дуратайгаар зохёодог байна. Жэшээнь, Ц. Шагжинай «Будамшуу», Д. Дылгыровэй «Амар заяагүй амаралта», Ц. Доной «Хиртэһэн һара», Д. Эрдынеевэй «Бальжан хатан», М. Батоинай «Үнгэтэ юртэмсэ» болон бусад зүжэгүүдтэ хүгжэм зохёонхой.

Ехэ-ехэ зохёолнуудые бэшэдэг композитор юрын дуунууд тухай мартадаггүй юм. Хамта дээрээ 300-гаад дуун бэшэгдэнхэй. Һаяшаг хэблэгдэһэн «Дуулая, нүхэд» гэжэ согсолборинь зоной дунда гансата тараа һэн. Ю. Ирдынеевэй дуунууд уянгата, арадай аялгатай нягта холбогдонхой юм. Жэшээ болгон, «Улаан-Үдэ» (үгэнь Д. Улзытуевай), «Согто-Хангил» (үгэнь Д. Дамбаевай), «Уянгата дурдалганууд» гэһэн дуунуудые нэрлэе.

Ю. Ирдынеев — бэлиг ехэтэй, ажалша нэтэрүү композитор. Урдаа табиһан зохёохы түсэбөө саг соонь заатагүй бэелүүлдэг заншалтай юм. Тэрэнэй зохёолнууд буряад хүгжэмые улам баяжуулаа. Үшөө олон, эрхим зохёолнуудые бэшэхэ байһаниинь дамжаггүй.

О. КУНИЦЫН,
искусство шэнжэлгын эрдэмэй кандидат.

Хальмагай АССР-эй 70 жэлэй ойдо

АХА ДҮҮ АРАДАЙМНАЙ ҺАЙНДЭР

Дэлхэй дээрэ анха түрүүшын Совет гүрэнэй бүридэлдэ аха дүү хальмаг арад 70 жэлэй саана өөрын автономитой болоһон түүхэтэй. Хальмагай автономиин эхин харгы гаргаһан хүн гэхэдэ, В. И. Ленин байгаа. **«...2) Зүүн зүгэй үндэһэ яһатаниие (илангаяа хальмагуудые, буряад-монголшуудые гэхэ мэтэ) нютагай ород зоной зүгһөө харшалха, хашаха ябадалай гаргагдабал, хатуу шангаар мүрдэлгэ хэжэ, зэмэтэйшүүлые хэһээхэ... 4) Тодорхой эрхэ байдалдань зохилдуулан, үшөө автономито эмхи зургаануудтай болоодүй зүүн зүгэй үндэһэ яһатаниие, нэн түрүүн хальмагуудые ба буряад-монголшуудые өөрын автономитой болгохые мэдэрээд, Наркомнацта даалгаха»**,— гэжэ 1920 оной октябриин 13-да РКП(б)-гэй ЦК-гай Политбюрогой тогтоолой проект соо В. И. Ленин бэшэһэн байдаг шуу.

Хаанта засагай гээгдэнги харанхы хизаар байһан Хальмаг орон социально-экономическа талаараа хүгжэлтын горитойхон зам гаталаа. Промышленна үйлэдбэриинь хэмжээн 1920 оной хидо орходоо 200 дахин ургаһан байна.

Гэбэшье үнгэрһэн 70 жэл соо хальмаг арад жэгдэхэн замаар дабхяагүй, хуби заяандань хэрзэгы зэбүүн саг үзэгдөө. Социалис хуули ёһонуудые хэлэшэгүй муухайгаар хазагайруулагдажа, 1943 оной декабрь һарада бүхы хальмагууд түрэл дайдаһаа хамагдан ябуулагдажа, Хойто зүгэй сэбдэг газараар, Сибириин ба Алас-Дурнын нютагуудаар үрхирүүлэгдэн сагардаа һэн. Хальмагай АССР үгы болгогдоһон байгаа. Тиигэжэ хальмаг арадай соёл болбосоролой, социально-экономическа хүгжэлтэ аяар 14 жэлээр һаатаһан гэшэ. Хальмаг арадай урдаа хараха хүбүүд Д. Н. Кугультинов, А. Г. Балакаев болон бусад нүхэд тэрээхэн үе саг тухай сэдьхэлээ яншуулан бэшэдэг, хэлэдэг юм.

Имагтал 1957 оной январиин 9-дэ СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Указ тунхаглагдажа, хальмаг автономи һэргээгдэзэ гэхэ гү, али Хальмагай автономито область байгуулагдаа. Тэрэнь 1958 оной июлиин 29-дэ Хальмагай АССР болгогдоо бэлэй.

Манай Совет ороной алишье арадуудтал адли, хүгжэлтын тогтошоһон үе сагуудта хальмаг арад соёл болбосоролоо, эхэ хэлээ һанаһан соогоо хүгжөөхэ аргагүй болоод байгаа. Имагтал хубилган шэнэдхэлгын сагай ерэхэдэ, эхэ хэлэеэ, соёл болбосоролоо, зан заншалаа гүйсэд һайнаар хүгжөөжэ эхилхэ арга олдобо. Тэрэнэйнь нэгэ жэшээ гэхэдэ, «Джангар» ульгэрэйнгөө 550 жэлэй алдарта ойе хальмаг арад үнгэрһэн нажар пүр жэбхэлантайгаар тэмдэглээ. ЮНЕСКО-гэй шиидхэбэриин ёһоор эмхидхэгдэһэн энэ хэмжээ ябуулга түби дэлхэйн түрүү үзэлтэ хүн зоной анхарал татажа, горитойхон үйлэ хэрэг болоҗо үгэһэн байна.

Гадна оршон байгаалиие аршалан хамгаалха асуудал тон хурсаар табигдажа, Хальмаг ороной газар дайдые тэг дүндүүрнь тон үргэнөөр һэндэн малтажа байһан Чогройн һубагай барилга болюулагдаа.

Түрэл республикаяа бэеэ дааһан хизаар болгоод, ажалша хүн бүхэнэй сэдьхэлдэ ээн хүнэй мэдэрэл һэрээжэ, социально-экономическа томо зорилгонуудые шиидхэхын тула Хальмагта мүнөө горитой хүдэлмэри ябуулагдажа байна гэжэ тусхай мэдээсэлнүүдһээ ойлгохоор байна.

Ойнь баяраар аха дүү арадаа халуунаар амаршалаад, Хальмагай арадай уран зохёолшо Алексей Балакаевай хэдэн шүлэгүүдые уншагшадтаа дурадхая.

Алексей Гучинович Балакаев Хальмагай АССР-эй байһан Приволжско районой Шэхэртэ хотондо 1928 ондо түрэһэн юм. 1957 ондо «Хальмг үнн» («Хальмаг үнэн») һониндо түрүүшынь зохёол толилогдоһон байна. Харин 1959 ондо «Түрүүшын дуун» гэһэн номынь хэблэгдэжэ гараа. Ород хэлэн дээрэ гараһан түрүүшынь ном «Степная искра» (1961) гэжэ нэрэтэй байгаа.

А. Балакаев — хэдэн романай, туужануудай автор. Олон пьесэ бэшэнхэй. Тэдэнэйнь нэгэн —«Эхын зүрхэн» гэһэн зүжэг буряад драмын академическэ театрай тайзан дээрэ табигдаһан юм. «Элистын вальс» гэжэ дууниинь Хальмагта ехэ дэлгэрэнхэй.

А. Балакаев — СССР-эй Уран зохёолшодой холбооной гэшүүн, Хальмагай АССР-эй Гүрэнэй шангай лауреат.

АДХА ШОРОЙ

Хүбшэ газарһаа холо ябахадам,
Хүлгүүлэн уяруулдаг лэ зүрхыем
Сибирь нютагай адха шорой —
Сээжынгээ тэндэ хээд ябагшаб.
Зүсын үнэртэйл шоройн хангал:
Зүрхэндэмни ундан болоһоншуу байдаг,
Мүрэнэй гарасын галнуудые мартаагүйб,
Мүндэлэн бодоһон барилганууд һанагдаа.
Алтан зуланууд гартам сэсэглээ гү!
Аляа наһан пулаадханаар даллаа...
Сибирь нютагай адха шорой —
Сээжынгээ тэндэ хээд лэ ябагшаб.

ТЭМЭЭН

Тэгшээр эмээлдэ һуужа һуранхайб үнинэй,
Тэмээн дээрэ нойрсожо ябахаар бэлэнби.
Хоёр бүхэнэйнь хоорондо һуушоед лэ,
Хорон һалхиие һүрин тамараб.
Хэдэрэлдэн, тэмээнэйнгээ урагшаа ябажа үгөөгүй бол,
Хэһээдэг байгааб, барһанике, днилэхэ юмдэл.
Хотонһоо хотон хүрэтэр арьягар тэмээгээ
Хойноһоонь эрьюулжэ, һабһаг болотороо гүйхэш.
Үхибүүн наһандаа тэмээндэ лабхан һууxадаад,
Үдэр һүнигүй дугшуулдаг бэлэйб хайшаашьеб.
Тэмээн гоё амитан гэжэ тиихэдэ,
Тэнэгээ гайхагшаб, мэдэдэггүй ябаалби даа.
Тэрэ гэһээр шэрүүн хэлкүүд үнгэрөө.
Тэмээе ушараад, нютагтаа бусаһан хойноо,
Талын харгыгаар хойноһоонь валихан дахажа,
Таашаан, шүлэг шэбэнэжэл ябаа бэлэйб.

ХАЛЬМАГ БАСАГАНДА

Хаб хара дабирхайн үнгэтэй
Хоёр ута гээзэгшни
Үгэ дууламгайшье хэбэртэй,
Үсэд хатуушье янзатай.
Зүрхэн соом энхэрэл
хайлана,
Зүрхэн соом үбшэн
гэншэнэ,
Эгээл һайхан үгэнүүд
Эльгэн соомни мүндэлнэ.
Харин би аниргүйхэн лэ
Харахан гээзэгыеш эльбэнэм,
Холонхой шэрүүн альгаараа
Хоёрхон гээзэгыеш эльбэнэм.
Дуугүйгөөр, гансал
нюдөөроо
Дуугаралсажа шадахаб
шамтай.
Дуумни болоһон хүүхэн,
Дан удаан бэдэрээлби
шамай,
Нюдөө аняад түрүүшынхеэ
Нюрганһааш тэбэрихэдээ,
Нютагаа тэбэриһэндэл
болоолби,
Нютагаа, түрэл һайхан
Хальмагаа.

Ц. ДОНДОГОЙ буряадшалба.

ТҮҮХЫН ТОО, БАРИМТАНУУД

** Хальмаг орон СССР-эй европейскэ хубиин Зүүн-Урда захада оршодог. Республикын эзэлдэг газарай талмай —75,9 мянган дүрбэлжэн километр. 300-гаад мянган хүн зонтой. Ниислэл хотонь — Элистэ (Элһэтэ).

** XV зуун жэлдэ Алтан Ордагай һүнэхэдэ, Хальмагай дайда хадаа Астраханиин хан түрын бүридэлдэ оруулагдаһан байгаа. Тэрэнь 1556 ондо Россида хамжаһан түүхэтэй.

** С. Разин, Е. Пугачев гэгшэдэй хүтэлбэри доро һүжэрһэн таряашадай буһалгаануудта хальмагууд эдэбхитэй хабаадаһан гэхэ.

** Оросой гүрэндэ эхилһэн революционно хүдэлөөнэй нүлөөн доро Хальмагай ажалша түмэн колониальна болон феодальна дарлалтые эсэргүүсэлгын замда гараһан алдартай. Астраханиин һуралсалай зургаануудта һуража байһан хальмаг залуушуулай «Буһалгаан» 1903 ондо болоо. 1905—1907 онуудта Хошуудай, Ехэ-Дүрбэдэй болон бусад нютагуудай улад зон баһал буһалгаараад абаһан түүхэтэй. 1907 ондо түрүү үзэлтэ багшанарай эмхидхэһэн «Хальмаг Тангчин туг» гэжэ национально-демократическа холбоон 1908 он болотор байгаад, хаанта засагай зүгһөө хоригдоһон юм.

** Тэрэ үедэ Хальмагай захиргаата ниислэл байһан Астраханьда 1918 оной февралиин 7-до Совет засаг байгуулагдаа. Февраль-март һарануудта Хальмагай бүхы дайдада Соведүүд бии болгогдоо.

** 1919 ондо Хальмаг морин сэрэгэй хоёр полк, мүн нютаг бүхэндэ морин сэрэгэй зуутангууд байгуулагдажа, сагаантантай болоһон байлдаануудта хабаадалсаһан юм. Хальмаг арадай дундаһаа граждан дайнай суута командирнуудай нэгэн Ока Иванович Городовиков урган гараа һэн.

** Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуу ехэ дайнай жэлнүүдтэ Хальмагай хүбүүд, басагад фронт дээрэ, партизан отрядуудай бүридэлдэ эрэлхэгээр дайлалдаһан габьяатай. 8000 шахуу хүн дайшалхы орден, медальда хүртэһэн, 21 хүн Советскэ Союзай Герой болоо.

** Хальмагай республика Ленинэй (1959 ондо), Октябриин Революциин (1970 ондо), Арадуудай хани барисаанай (1972 ондо) орденуудаар шагнагданхай.

** Хальмагай гүрэнэй университет арадай ажахын, соёл болбосоролой мэргэжэлтэдые бэлдэдэг. Байгуулагдаһаар унинэй бэшэшье һаа, 1000 шахуу мэргэжэлтэдые бэлдэжэ үрдеэ.

** Мүнөө Хальмагта мэргэжэлтэ хоёр театр, соёлой 300-гаад гуламта, 7 музей хүдэлжэ байдаг.

...РАДАЙ БАГША АЛДАРТАЙ

Түрүүшын багша... ...шамайе «а» үзэг ...арба хүрэтэр тоо... ...һан хүн. Тэрэниие ...зохидоор һана... ...альган дээрэ ...жэ, абатаяа адли... ...бахашни буруу бэ... ...хэдэ, долоон на... ...хүсөөгүй һургуу... ...алхаһан шамайе ...багша эрдэм ...шатада һургажа, ...өөрсэ ухааешни ...хүгжөөн табиһан ...юм. Энэшни хүнгэн ...Хэды олон үргэ... ...һүнинүүдые, хэды олон хүүеэтэ, шууяаата үдэрнүүдые тэрэ үнгэргөөб! Хэды олон хэшээлдэ бэлдээб! Теэд тэдэнэйнь гол зорилго нэгэн: гүлмэрхэн тоомгүй багашуулай ухаан бодол соо ёһотой һайн эрдэм бэлигэй үндэһэ һуури табижа, тоб гэмэ тоомоотой һурагшые хүмүүжүүлгэ.

Эгээл имэ зорилго гушаад жэлэй туршада урдаа табижа, тэрэнээ эсэшэ сусашагүй ажалаграа бэелүүлжэ ябаһан хүн тухай, түрүүшын багша тухай хөөрэхэ дуран хүрэнэ. Энэмнай Октябрина Матвеевна Чимитдоржиева — Хоца Намсараевай нэрэмжэтэ Хэжэнгын дунда һургуулиин эхин класснуудай багша мүн.

Октябрина Матвеевнагай ажалайнь намтар, ажабайдалайнь харгы юрын юм. Тэрэ олон дүүнэрые дахуулжа, эгээлэй буряад айлай бүлэдэ үрһаһан, ехэ болоһон байна. Жараад онуудаар Хэжэнгын дунда һургуули дүүргэжэ, түрэл һургуулиинь дэргэдэ эмхидхэгдэһэн эхин классай багшанарые бэлдэхэ жэлэй курсада һуража, үхибүүдые һургаха, хүмүүжүүлхэ дүүрэн эрхэтэй болоо һэн. Тиигэжэ 1961 оной сентябриин нэгэндэ залуу багшын ажалайнь намтар Сулхара тосхоной һургуулиин класс соо эхилээ. Хойто жэлынь түрэл һургуулидаа бусажа ерэһэн, ажалайнгаа боожо бахим барижа эхилһэн байна.

— Багшын ажал хүндэтэйшье һаа, ехэ хүшэр хүндэ ажал гэшэ,— гэжэ Октябрина Матвеевна хөөрэнэ.— Ёһотой һайн багша болохын тулада гансахан эрмэлзэл хэрэгтэй бэшэ, мүн баһа һайнаар ажаллаха хэрэгтэй гэшэ.

Үнэхөөрөөшье, ямаршье мэргэжэл гүйсэд шудалхын тулада хүн бүхэн тэрээндээ ехэ дуратай байха зэргэтэй. Энээнһээ гадна хажуудашни ажалай дүй дүршэлөөр баян аха нүхэд байбал, бүришье һайн. Эгээл тиимэ хүнүүд залуу багшын хажууда ходоосо байһан, багшын орёо хүндэ мэргэжэл шудалхадань хамһалсадаг, туһалдаг һэн. Тэрээхэн түрүүшын алхамуудые хэһэнһээнь хойшо олон он жэлнүүдэй үнгэрбэшье, Октябрина Матвеевна ажалайнь оньһо танюулһан ахамад нүхэд Нина Егоровна Касаткина, Цыпилма Чимитовна Чимитова, Нина Мархасаевна Батомункуева гэгшэдые сэдьхэл зүрхэнэйнгөө гүн оёорһоо гараһан дулаахан үгэнүүдээр дурдан байдаг. Үшөө тиихэдэ шэлэһэн мэргэжэлээ саашань гүнзэгырүүлхэ эрмэлзэлтэй ябаһан хадаа тэрэ ажалһаа һамшангүй Доржи Банзаровай нэрэмжэтэ багшанарай дээдэ һургуулиин түүхын факультет дүүргэһэн юм.

Мүнөө түрүүшынь һурагшад үни хада ажабайдалай дардам харгыда гаранхай. Тэдэнэй дунда эхин классай багшанаршье бии. Өөрынгөө түрүүшын багшатай зэргэлээд, багашуулые үзэг, бэшэгтэ Марина Ешеевна Баяртуева, Полина Сономбаловна Дымбилова гэгшэд урагшатайгаар һурганад.

— Багшын мэргэжэлдэ дуратайгаар намайе Октябрина Матвеевна хүмүүжүүлээ гэжэ һанагшаб,— гэжэ Марина Ешеевна миһэрнэ.— Тиигээдшье би түрүүшынгээ багшаһаа һургаал заабари абаһан зандааб.

Гушаад жэлэй турша соо Октябрина Матвеевна Чимитдоржиева хэды олон багашуулые «а» үзэгтэ һургааб, эрдэм бэлигэй орьёл өөдэ залааб! Тооложо барахаар бэшэ! Теэд тэдэнэй багшадаа зорюулһан һайн һайхан үгэнүүд, сэдьхэл зүрхэнэйнь гүн соохоо мүндэлһэн мүрнүүд оёоргүй гүнзэгы далай шэнгил. Эгээл имэ һанал бодол минии зосоо тэрэнэй 4-дэхи класста үгэһэн юрын нэгэ хэшээлдэ һуужа байтарни, түрөөд орхёо. Багша деру номтохоноор хэшээлээ ябуулна. Класс соо гуша һайса гараи үхибүүд һуубашье, нэгэ эмин доро багшынгаа хэлэһэн үгые хадуун абанал. Эдэбхитэйгээр хүдэлнэд, асуудалнуудта тоб гэмээр харюусанад. Сэхыень хэлэхэдэ, эдиршүүлээр хүдэлхэ онъһон аргые сүм шудалһан хүн гэжэ би тиихэдэ ойлгооб.

— Мүнөөнэй үхибүүд һураггүй бэлдхэлтэй һургуулида ороно гэшэ бэзэ. Энээндэнь радио, телевидени, газетэ, журнал болон элдэб номууд ехэ нүлөө үзүүлнэ. Түрэлхиднайшье һургуулитай болонхой ха юм,— гээд багша хөөрөөгөө саашань үргэлжэлүүлнэ.— Маанадай, багшанарай үүргэ бүри харюусалгатай болонхой гэжэ һананаб. Тиимэһээ үхибүүдые дүрбэн тэгшэ һурган хүмүүжүүлхэ хэрэгтэмнай искусствын һургуули ёһотой үүргэ дүүргэхэ һэн. Нэгэдэхи класһаа үхибүүд хатаржа, хүгжэм дуунда һуража, түрэл арадайнгаа, мүн бусадшье арадуудай соёлтой танилсажа эхилээ һаань, һониншье, хүмүүжүүлхы ажалда һайн нүлөөтэйшье байха һэн. Теэд мүнөө имэ һургуули эмхидхэхэ аргагүй байһамнай гэмшэлтэй.

Үнинэй багшын эдэ үгэнүүд тэрэнэй бүхы сэдьхэлээрээ түрэл һургуулиингаа ажал хэрэгтэ һаналаа табин, урагшань ябуулхые оролдодог эдэбхитэдэй нэгэн байһые гэршэлнэ.

Багша... Түрүүшын багша... Тус үгэнүүдэй удха шанар хурсаар манай ой ухаанда ороод орхино. Һаншаг сагаан багшыемнай, үни хада үнгэрһэн үүлэгүй сэлмэг һургуулиимнай жэлнүүдые һануулна. Мүн баһа багшын зосоо гунигшье түрүүлнэ ёһотойл. Теэд ажабайдал гэшэмнай өөрынхиеэл абана. Урган гараһан шабинарайнь орондо ондоо хүүгэдые асарна. Улам саашаа эршэ хүсэеэ дэлин хүдэлхые урялна. Эгээл имэ уряа Октябрина Матвеевна Чимитдоржиевагай ажалыень, ажабайдалыень гүнзэгы удхатай болгоно, шэн зориг түрүүлнэ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Хэшээлэй үедэ.

Д. ЖУРМИТОВА,
хүдөө бэшэгшэ.

Хэжэнгэ.

Зураглал

...Уншагша асуудал табина

ТУҺАЛЫТ

...зоной һанаха, һарбайха гансахан газетэ... ...хүргэжэ, һанал бодолоо бэшэхэ хүсэлтэйб. ...гаа хоёр үгөөр хэлэхэдэ, иимэ. Би 27 на... ...зурааша мэргэжэлтэй хүнби.

...буряад зон хэзээ болотор иигэжэ бэе бэе... ...хай, харилсаа холбоогүй һууха гэшэ. ...раад үзыт, Аха Түнхэн хоёр аймагууд ...ынгаа түбтэй ямаршье холбоогүй, Улаан... ...левидениин дамжуулга харанагүйбди, тран... ...шэмнай хүү Эрхүүһээ мэдэлтэй. Эдэ бү... ...ажамидаралда ехэ муу нүлөө үзүүлдэг ...лисэнэ бэзэт намайе: түүхэ, соёл, эрдэм ...хын орондо экономическа асуудал таби... ...б. Теэд яажа бэшэнгүй байхабши? Соёл ...хоёрнай бэе бэеһээ сэхэ дулдыдадаг юм

...-Монгол» гэжэ нэрыемнай бусаагаагүй... ...омдолтой байба. Энэ гашуудалиин ганса ...гэжэ найданаб. Эдэ олон мянган буряа... ...дьхэлдээ абажа ябаһан нангин нэрынь гу... ...тархаяа байна бшуу! Буряад-Монголой ...болгохо шиидхэбэри мүнөө дээрээ аба... ...юун бэ? Нэгэ хэды болоод, ямар нэгэ ...олоод, болигдохо байха. Иигээд байха ...мар хүсэ тэнхээгээрээ бидэ—буряад зон яа... ...үлөөтэй болохо, яажа ажаһууха гэшэ...

...бэшэг толилжо хайрлыт. Үшөө нэгэ минии ...үргыт. Танай газетэдэ бэшэг бэшэдэг бу... ...адресуудые толилжо, бэе бэедэнь бэ... ...лхэ аргатай байхат гэжэ һананаб. Би өө... ...монголоор уншажа, бэшэжэ һуража («Буряад үнэнэй» туһаар). Тиигээд нэгэ һа... ...той буряад хүнүүдээр бэшэгээрээ харил... ...гэжэ һанаатайб. Туһалыт, нүхэд!

Д. ЛЫГДЕНОВ.

...районой Мон тосхон.

Бэшүүрэй районой түбэй библиотекын хүүгэдэй номой таһагые Екатерина Григорьевна Фёдорова даадаг юм.

Е. Г. Фёдорова 1953 ондо Хяагтын соёл-гэгээрэлэй училищи дүүргээ һэн. Удаань аймагайнгаа библиотекые даагшаар удаан хүдэлөө.

Олон жэл соо амжалта ехэтэйгээр хүдэлһэнэйнгөө түлөө үнинэй библиотекарь «Шэн зоригто ажалай түлөө», «В. И. Ленинэй түрэһөөр 100 жэлэй ойдо», «Ажалай ветеран» гэһэн медальнуудаар шагнагданхай. Гадна РСФСР-эй Верховно Соведэй Президиумэй болон республикынгаа дээдэ зургаануудай Хүндэлэлэй грамотануудта хүртэнхэй юм. Екатерина Григорьевна ниитын хүдэлмэридэ эмхитэйгээр хабаададаг, райсоведэй, сельскэ Соведэй депутадаар хэдэн удаа һунгагдаһан байна.

В. ГАРМАЕВАЙ фототекст.

ХИЛЫН саанаһаа

· ТАСС · АПН ·

БОНН. Дипломатические... Диплэнхи олонхиин дүүгаар бундестаг совет-герман хоёр хэлсээе баталха тухай хуулиин проектнүүдые һайшаагаа һэн. Германиин газар дээрэ совет сэрэгүүдэй саг зуура байлгын ба тэдэниие гаргалгын эрхэ нүхэсэлнүүд тухай СССР-эй болон ФРГ-гэй хоорондохи хэлсээнүүд, совет сэрэгүүдэй саг зуура Германида байлгатай холбоотой зарим хэмжээнүүд тухай хоёр ороной правительствануудай хоорондохи хэлсээнүүд болоно.

Парламентын заседани дээрэ үгэ хэлэхэдээ, Европодо амгалан тайбан байдал тогтоохо зам нээгдэнэ гэжэ ФРГ-гэй гадаадын хэрэгүүдэй министр Г.-Д. Геншер түрүүшын договорые сэгнэһэн байна.

Хоёр талын хэлсээнэй ёһоор, 370 мянган совет алба хаагшад ба 270 мянган тэдэнэй гэр бүлын гэшүүд шата шатаар Германиһаа гаргагдаха болоно гэжэ министр тэмдэглэбэ.

ТОКИО. Урда Корейдэ үйлэдбэрилэгдэһэн «88» ба «Пайн» гэһэн 5 мянган багса сигаретэ ерэхэ һарада Советскэ Союз эльгээгдэхэ ёһотой. Сеулда Корейн тамхинай нэгэдэл энээн тухай соносхоһон байгаа. Энэ гүрэнэй нэгэдэлэй ба Моссоведэй хоорондо гар табигдаһан хэлсээнэй ёһоор, тамхинай зүйлнүүд эльгээгдэхэ болонхой. Жэл бүри 5 миллион гараи багса сигаретэ Советскэ Союз эльгээхэ гээд тус хэлсээгээр хараалагданхай. СССР-тэ тамхинай зүйлнүүдые үйлэдбэрилхэ талаар хамтын предприяти байгуулха арга боломжонуудые хаража үзэхые хоёр талынхид хэлсээ юм гэжэ Ренхап агентствэ тэмдэглэнэ.

БЕРЛИН. Почтын алба хаагшадай немец ниитэ нэгэн профсоюз Германида һаянай хүдэлжэ эхилээ. Почтын алба хаагшадай Баруун Германиин профсоюзай онсо конгресс дээрэ иимэ шиидхэбэри абтаа һэн. ФРГ-гэй федеральна табан шэнэ вазарта тэрэ ажаллаха болоноо. Зүүн Германиин почтын 100 мянган хүдэлмэрилэгшэдэй нэмэхэдэ, профсоюзда 575 миллион хүн тоологдодог болоо.

Делегадууд почтын ажал ябуулагшадай немец профсоюзай уставта хубилалтануудые оруулжа, урданай ГДР-эй газар дээрэ профсоюзай табан шэнэ округ байгуулхые хараалаа.

ВАРШАВА. Зарим хото городуудта Польшын городой транспортын хүдэлмэрилэгшэд буруушаалгын ябуулга үнгэргэһэн байгаа. Эд бараанай болон эдеэ хоолой зүйлнүүдэй үнэ сэнгүүдэй дээшэлжэ байхада, салин хүлһыень ехэ болгохые, городой транспортын гуримые хубилгахые тэдэнэр эрилтэ табина. Ажалай ба социальна политикын министерствэдэ профсоюзуудай болон городой транспортын предприятинүүдай түлөөлэгшэдэй хабаадалгатайгаар энэ асуудалаар ехэ шанга хөөрэлдөөн болоо.

УЛААН-БААТАР. Монголой промышленна залуу түб — Дархан хото Улаан-Үдэһөө ерэһэн анда нүхэдые түрүүшынхеэ угтан абаа һэн. Ушарынь гэбэл, МНР-тэ СССР-эй үдэрнүүд үнгэргэгдэжэ байнхай. Улаан-Үдынхид түрүүшынхиеэ автономито бэшэ, харин Буряадай Совет Социалис Республикын ниислэлые түлөөлнэ. Зүүн Сибириин урда хубидахи энэ республикын Верховно Совет һаяшаг иимэ шиидхэбэри абаа һэн.

Ноябриин 1-дэ эндэ Совет Буряадай үдэрнүүд эхилээ. Агуу ехэ Октябриин Социалис революциин 73-дахи жэлэй ойдо зорюулагдаһан монгол-совет хани барисаанай үдэрнүүдэй таһаршагүй хубинь тэрэ болоно. Улаан-Үдын анда хото Дарханда ажалша ба зохёохы ажалтай коллективүүдэй түлөөлэгшэдэй ехэ делегаци ерэнхэй. Зургаан үдэрэй туршада коллективүүдээр уулзалганууд үнгэргэгдэхэ, ажал хэрэгэй талаар хөөрэлдөөнүүд болохо, литература болон искусствын хамтын үдэшэнүүд үнгэргэгдэхэ юм. Совет Буряадай ниислэл хотын мэргэжэлтэ ба һайн дуранай артистнууд хотын хүн зоной урда бэлиг шадабариия харуулха юм.

СТОКГОЛЬМ. Швециин инженерно наукануудай академидэ болоожо үнгэрһэн уласхоорондын конференциин гол анхаралда Советскэ Союзай элшэ хүсэнэй түүхэй эд гадаадын оронуудта худалдаха асуудалнууд байба. «Экономико ба общество» гэһэн шэнжэлгын эмхиин үүсхэлээр үнгэргэгдэһэн энэ уулзалгада Швециин ажал хэрэг эрхилдэг бүлэгөөрхидэй элитэ ехэ түлөөлэгшэдтэй хамта Великобританиин, Венгриин, СССР-эй эрдэмтэд хабаадалсаба.

СССР хадаа элшэ хүсэнэй түүхэй эдүүдые үйлэдбэрилхэ ба гадаадын оронуудта худалдаха талаар эгээл ехэ гүрэн болоно гэжэ уласхоорондын экономическа холбооной талаар Швециин мэдээжэ шэнжэлэгшэ Мариан Радецки оролто элидхэл соогоо тэмдэглэбэ. 1988 ондо дэлхэй дээрэ үйлэдбэрилэгдэһэн элшэ хүсэнэй 22 процентнь, байгаалиин газай 40 процентнь Советскэ Союзда хүртэһэн байха юм.

Мэргэжэлтэдэй тоолон гаргаһанай ёһоор, дэлхэй дээрэхи байгаалиин газай 38 процентнь, нүүрһэнэй 24 процентнь, нефтиин 6,5 процентнь Советскэ Союзай газар дайдада оршодог гэжэ элидхэлшэ онсолон тэмдэглэбэ. Гадаадын оронуудта элшэ хүсэнэй нөөсэнүүдые худалдалгые ехэ болгохо талаар СССР ехэ арга боломжонуудтай гэжэ эдэ бүгэдэ гэршэлнэ. Жэшээнь, Швеци Советскэ Союзһаа газ худалдажа абаха һанаатай.

БУРЯАДАЙ СОЁЛОЙ ҮДЭРНҮҮД—МОНГОЛДО

УЛААН-БААТАР. Ороной хойто хубида ажаһуудаг монголшууд ба Монгол ороной хүршэ нютагуудта ажаһуудаг буряадууд эртэ урдаһаа хоёр жэл бүри «Хани барисаанай монгол һайндэр» сугтаа тэмдэглэдэг байһан тухайтай.

Гүнзэгы удхатай һайндэрэй урдаһаа ёһо заншалнууд шэнэдхэгдэнэ. Жэшээнь, соёлой үдэрнүүд үнгэргэгдэжэ болонхой. Мүнөө жэлдэшье Агуухэ Октябриин 73-дахи жэлэй ойн урда тээ Монгол Дархан хотодо Совет Буряадай соёлой үдэрнүүд нээгдээ һэн.

Дархан ба Улаан-Үдэ анда хотонуудай хоорондо нягта холбооной тогтоогдоһоной хойшо гуша гаран жэлэй үнгэрөөшье һаань, дарханайхид хүршэ республикаһаа 100 гаран хүнһөө бүридэһэн зохёохы ажалтанай нимэ ехэ делегацие түрүүшынхиеэ угтан абаба. Уран зохёолшод, уран зураашад, композиторнууд, артистнууд, хореографическа училищиин һурагшад тэрэнэй бүридэлдэ ороно.

Буряадай Министрнүүдэй Совэдэй Түрүүлэгшын орлогшо Г. Н. Манжуев делегацие толгойлно. Үдэрнүүдэй нээлгын баяр ёһололой һүүлдэ Буряад ороноһоо ерэһэн айлшад Монгол-Совет хани барисаанай хүшөөдэ сэсэгүүдые табиһан байгаа. Арадай депутадуудай хотын хуралай гүйсэдхэхы управлениин түрүүлэгшэ А. Амарсана тэдэнэрые оролжо гараа һэн.

Искусствын буряад уран бэлигтэнэй хоёр часай концертэ нютагай харагшад халуунаар хүлеэн абаа. Оперын дуушад Д. Дашиева, О. Аюрова, С. Раднаев, арадай дуунуудые гүйсэдхэгшэ Д. Дугданова, драмын актриса Н. Токуренова болон М. Елбонов, «Байгал» ансамблиин хатаршад ба дуушад бүлэг түрүүшын ээлжээндэ концертын ажмалтые хубаалдаһан ёһоороо хубаалдаба. Композитор С. Манжигеев пианист-аккомпаниатор үүргые дүүргэбэ. Юуб гэбэл, паспортнуудайнь бэлэн бэшэ байһан дээрэһээ штатна концертмейстер, мүн хоёр дуушад хило гаража шадаагүй, концертын эхилхэдэ ерэжэ шадаагүй байха юм. Энэл шалтагаанаар хэдэн зурагууд хило гаргагдаагүй. Тиигэжэ харагдаһан түрүүшын үдэр уран зурагай выставкэ нээхэ арга байгаагүй. Хилын саана - республикын үнгэргэжэ хэмжээ ябуулгануудые тулоо харюусадаг хүнүүдэй иимэ харамтай алдуу эндүүнүүдэй ушарһаа шангаар асууха хэрэгтэй гэжэ һанагдана.

Концертдэ олон жанрай зохёолнууд оруулагдаа, интернациональна шэнжэтэй байгаа. Энэ үдэшэ буряад, ород, монгол дуунууд, тиигэжэ эдэлэ, эдэб арадуудай хатарнууд гүйсэдхэгдээ. Айлшадай гүйсэдхэһэн монгол композиторнуудай дуунуудые харагшад урин дулаанаар хүлеэн абаһаниинь ойлгосотой.

Ноябриин 5 болотор үргэлжэлхэ үдэрнүүдэй программа олон янзын юм. Буряад ороной кинофильмнүүдэй фестиваль, уран зурагай искусствын выставкэ, уран зохёолой үдэшэнүүд, артистнуудай олон тоото концертнууд программада оруулагданхай. Буряад ороноһоо ерэһэн айлшад хэдэн бүлэгүүд болон хубаагдаад, Дарханай предприятинуудай ажалша коллективуудтай, һуралсалай эмхи зургаануудаар ябаха юм. Шарын гол торнигтуудтай, город шадарай госхозой малшад ба таряашадтай, МНР-эй тон һаяхан промышленна комплекс болохо Хүтэлэй болон Сүхэ-Баатар хотын ажалшадтай уулзаха юм.

Нютаг нютагай һонин

КУБА ОРОНДО АЯНШАЛХАНЬ

Комсомолой түрэһэн үдэрэй һайндэртэ зорюулан, ВЛКСМ-эй Хориин райком «Комсоргнууд, хабаяа туршая» гэһэн һонирхолтой конкурс үнгэргэбэ. Конкурс харахаяа ерэгшэдтэ уйдаха забда байгаагүй һэн. Тэдэнэр өөһэдөөшье мэдэнгүй, конкурсдо хабаадалсажа, энэ тэрэ юумэ тушаа үгэ андалдажа байгаа бэлэй.

Конкурсдо Хориин 1-дэхи 2-дохи дунда һургуулинуудай команданууд хабаадаа. Эдэ һургуулинуудай командын капитанууд Оксана Красивина, Виктория Житихина гэгшэд политическэшье, экономическэшье талаар гүнзэгы эрдэм мэдэсэтэй, түргэн бодолтой, һубэлгэн ухаатай, хүхюун шог зугаатай байһанаа үшөө дахин гэршэлбэ. Командынхидай гэшүүд эрхим һайн бэлэдхэлтэй байгаа гэжэ тэмдэглэмээр. Гадна тэдэнэр ямаршье артистнаа дутахагүйгөөр уран һайханай номерүүдые гүйсэдхээ юм. Конкурсын түгэсхэлдэ, жюриин дүн согсолходо, Хориин 2-дохи дунда һургуулиин капитан Оксана Красивина 52 очко абажа, эрхимлэһэн байна. Харин нүгөөдэ капитаниинь оройдоол хоёр очкогоор гээгдэһэн байба. Тиигэжэ Красивина ВЛКСМ-эй Хориин райкомой тогтооһон Куба аяншалха путевкодо хүртэбэ.

Л. МАЙДАРАЙ.

«УРГАСЫН ҺАЙНДЭР»

Баргажанай районой түб һууринда хүдөө ажахын болон элеэ хоолой продукци үйлэдбэрилдэг хүдэлмэрилэгшэдэй удаха үгтүүлэн, «Ургасын һайндэр» һаяхан үнгэргэгдэбэ.

Энэ түрүүшынхиеэ худалдаа малай выставкэ-аукцион үнгэргэгдэжэ, хүн зондо ехэтэ һонирхол татаба. Выставкэ-аукциондо районой бүхы ажахынууд, предприятинууд хабаадалсажа, гэжэ онсолмоор. Аукциондо ерэгшэд гахайнуудые, залуу бодо мал, унагадые дуратайгаар худалдажа абаһан байха юм. Худалдаа наймаатай, КБО-гой хүдэлмэрилэгшэд энэ һайндэртэ эрхим бүтээлнүүдээ, хүбсахы хунар, эд бараа худалдажа, олониие баясуулаа гэжэ хэлэлтэй.

«Ургасын һайндэртэ» баргажанайхид эхиим дүнтэйгөөр хүрэжэ ерээ. Тэдэнэр таряа суглуулха түсэбөө 1176 процентээр үлүүлэн дүүргэжэ, ехэ амжалта туйлаһан байна. Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозой комбайнёр Валерий Ардановна Бадмаев ажал дээрээ шалгаржа, эрхим болоод, районой чемпионой нэрэ зэргэдэ хүртөө.

Ажалай түрүүшүүлые амаршалһан баяр ёһололой һүүлээр районой соёлой хүдэлмэрилэгшэд концерт харуулаа.

М. АБИДУЕВА.

ХАНИ ХАЛУУНААР УГТАГДАА

Валерий Якушевай хүтэлбэрилһэн эльбэ шэди харуулдаг «Магия» гэжэ эстрадна бүлэг үнгэрһэн һарын хоёрёод хоногой туршада Мухар-Шэбэрэй районой һуурин, тосхонуудай хүн зондо һонирхолтой концерт-наада харуулжа, олоной һайшаалда хүртэбэ. Долоон хүнһөө бүридэһэн энэ бүлэгэй артистнар 1 час 40 минутын туршада улад зониие баярлуулха тусхай программа зохёоһон байгаа.

— Манай бүлэгэй табиһан программын гол үүргыень эльбэ шэди харуулдаг, Буряадай ССР-эй арадай артист, 1984 ондо Лодзь (Польша), 1989 ондо Карловы Вары (Чехословаки) хотонуудта үнгэргэгдэһэн эльбэ шэди харуулха уласхоорондын конкурснуудай лауреат гэһэн нэрэ зэргэдэ хүртэһэн Владимир Цыренжапов бээ дээрээ даажа абанхай. Тэрээнһээ гадуур ондоошье номернууд бии юм. Минии хэни нүхэр Ирина Якушева концертые ударидажа ябуулхын хажуугаар Владимир Цыренжаповта туһалдаг байна. Ленинградай консерваториие дүүргэһэн Долгор Кунтохиева буряад, ород, монгол, украин болон бусад яһатануудай дуунуудые уян зохидоор гүйсэдхэнэ. Клоун Олег Пушкарев наада харагшадые шог зугаагаар баясуулдаг байха юм,— гэжэ бүлэгые хүтэлбэрилдэг В. Якушев хөөрэнэ.

Тэрэ өөрөө хүгжэмшэн мэргэжэлтэй хүн юм. Энэ нүхэрнай Шэтын областиин филармонидо хүдэлжэ байһанаа, байгша ондо Буряад орондо ажаллахаяа ерэһэн байна. Иигэжэ Валерий Якушев энэ бүлэгые даажа абаад, мүнөө амжалтатай ажаллажа ябана.

«Магия» бүлэгэйхид Мухар-Шэбэрэй райондо наадаяа харуулжа дүүргээд, Бэшүүрэй районой ажалшадта мүнөө, хани халуунаар угтагдажа байна. Эдэнэр эндэһээ Хяагтын болон Зэдын районуудай нютагуудаар ябажа, декабриин 26 болотор бүхыдөө 150 концерт-наада харуулха түсэбтэй юм.

Д. ДОНДОКОВ.

САГАЙ ЭРИЛТЭЭР

Һаяхан Ивалгын районой пайщигуудай түлөөлэгшэдэй суглаан боложо, район дотороо коммерческэ банк нээхэ тухай асуудал зүбшэн хэлсэбэ. Гүрэнэй банкын районой таһаг усадхагдажа, мүнөө шэнэ үүргэтэй коммерческэ банк байгуулагдахань. Энэ банк баруунай оронуудай түрүү дүй дүршэл хэрэглэн, хүдэлгэгдэхөөр хараалагдана. Коммерческэ банк нээхын тула районой ажахынуудһаа, эмхи зургаануудһаа түрүүшын гэшүүдэй түлбэри оруулагдажа эхилбэ. Һонирхолтойнь юуб гэхэдэ, боложо байгаа шэнэ хубилалтануудһаа хожомдонгүй Ивалгын дасаншье коммерческэ банкын гэшүүн болобо.

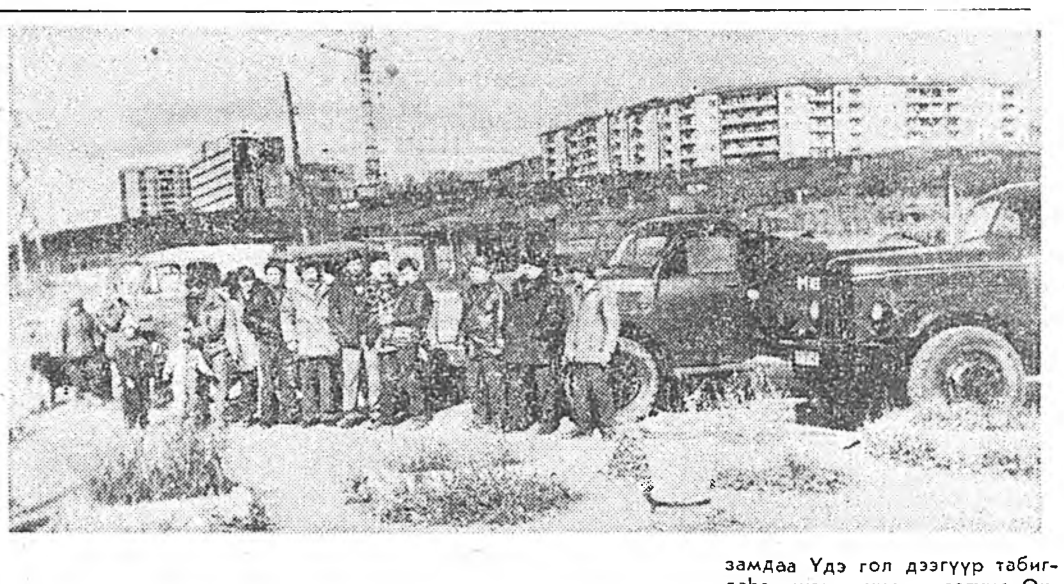
Банк өөһэдын хүтэлбэрилхы тусхай советтэй байха юм. Советэй сүлөөлэгдэһэн түрүүлэгшээр, урдань РАПО-гой советэй түрүүлэгшээр хүдэлжэ байһан Н. Б. Банзаров һунгагдаба. Харин гүйсэдхэхы органиинь, урдань гүрэнэй банкын таһагые эрхилэгшэ байһан Н. Ф. Лапина ударидаха болобо. Тиихэдэ коммерческэ банкын шалгалтын комиссиин түрүүлэгшээр А. В. Кирсанова һунгагдаа. Суглаан дээрэ коммерческэ банкын устав баталагдаба.

М. ГАЛСАНОВ.

Республикын хэлхеэ холбооной управлениин автобазын почто зөөдэг жолоошод эртэ үглөөнһөө эхилээд холо, ойрын нютагуудта шэнэ газетэ, журналнуудые зөөдэг гээшэ. Үдэр бүри холын аян замда ашаа шэрэжэ гарадаг машинануудай дунда хэдэн мянгаад километрэй зам гаталхадаа эбдэржэ хэрэгһээ гараһан машинанууд олон юм.

Тиигэбэшье баазын хүдэлмэришэд эдэ машинануудаа түмэрэй хаядаһанда тушаангүй, республика соогоо хэлхеэ холбооной байгуулагдаһан түрүүшын үдэрһөө почто зөөжэ эхилһэн эдэнэрээ дахин заһабарилжа, «хүл дээрэнь» гаргаад, баазынгаа территори соо олоной үзэмжэдэ тусхайтаар табиһыень харахада, урма баяр түрэнэ.

«Автомобильна транспор-

ҺОНИРХОЛ ТАТАБА

тын хүдэлмэрилэгшэдэй үдэртэ зорюулан, хуушан машинануудай колонно эмхидхэжэ, тусхай аяншалга Улаан-Үдэ хотын үйлсэ, талмайнуудаар ябуулха» гэһэн һанамжа автобазын начальник дурадхаһан байгаа. Баазын жолоошод В. А. Степанов, В. М. Шульгин, Н. И. Мингалев, А. В. Данилов, М. Е. Рудаков гэгшэд иимэ һайн һайхан хэмжээ ябуулгада хабаадалсаха болоһондоо аргагүй ехээр баясажа, жаахан үхибүүдэй дахууланхай, эртэ үглөөгүүр гараждаа ерээд байгаа һэн.

Аюулгүйе сахиха талаар автобазын ахамад инженерээр хүдэлдэг И. М. Кондратьев хэрэгһээ гараһан эдэ машинануудаа суглуулжа, республикын хэлхеэ холбооной түүхэ һэргээн харуулха зорилго хэдэн жэлэй урда тээ табиһан байгаа. Тиигэжэ баазынгаа үнинэй слесарьнууд Н. Н. Андреев, П. И. Мингалев, М. Л. Непомнящих гэгшэдһээ бүридэһэн эдэ машинануудые сүлөө сагтаа заһабарилха һайн дуранай тусхай бүлэг байгуулһан юм.

— Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнай жэлнүүдтэ манай сэрэгшэдэй эгээл дуратай болоһон энээхэн «ГАЗ-АА» машиные бидэнэр бусадһаа түрүүлэн заһабарилжа гаргаа һэмди. Тэрэнэй удаа «ГАЗ-67», «ГАЗ-51», «ЗИС-150» маркын машинануудые «амидыруулаа» бэлэйбди. Юуб гэхэдэ, хуушан машинануудта хэрэгтэй частьнуудые бэдэржэ олохо гээшэнь хүндэ байһан юм. Баазын жолоошод республикын районуудаар почто зөөжэ ябахадаа, эбдэрһэн эдэ машинануудай энэ тэрэ зүйлнүүдые асаржа үгэдэг болоһон юм. Иигэн, тиигэн эдэнэрээ бултыень «хүл дээрэнь» гаргажа, өөрынгөө музейдэ табиха зорилготойбди,— гэжэ тус баазын үнинэй слесарьнуудай нэгэн Н. Н. Андреев омогорхоно.

— Музейтнай хаана юм?

— Хаанаб гэхэ юун байхаб даа. Эндээл, энээхэн талмай һаянай гаргаба гээшэбди. Иигээд лэ энээнээ ажалайнгаа һүүлээр барижа, «амаралтада гараһан» эдэ машинануудаа табиха һанаатайбди,— гэжэ нүхэр Кондратьев хөөрэнэ.

«Үдэрэй 12 часһаа эдэ машинанууд хойно хойноһоо һубарилдан гаража, хотын үйлсэнүүдээр аян замаа үргэлжэлүүлбэ. Абаһаар тус колонно ЛВРЗ-гэй үйлсэнүүдээр ябаад, удаань авиационно заводто хүрэбэ. Харин гэдэргээ ерэхэ замдаа Үдэ гол дээгүүр табигдаһан шэнэ хүүргэ дээгүүр Октябрьска районой гол үйлсөөр ябажа, Советүүдэй талмай хүрөө бэлэй. Эдэнэрэй талмай дээрэ ерэжэ зогсохотой зэргэ, тэндэхи буудал дээрэ байһан ажалшад, мүн миин үйлсөөр ябагшад хуушан машинануудые хаража һонирхобо.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: 1. «ГАЗ-АА» маркын машинын хажууда слесарь Н. Н. Андреев. 2. Колоннын бүридэлдэ ороһон машинанууд.

Б. ЦЫРЕМПИЛОВЭЙ фототекст.

АЙЛШАД БУЛЮУ БАЙБА

Монголой Арадай Республикын Хүбсэгэл аймагтай Түнхэнэй район үнинэй харилсаа холбоотой болонхой юм. Тэдэнэр дүй дүршэлөө андалдахая, саг үргэлжэ айлшалалсажа байдаг. Түнхэнэй һургуулинуудай багшанарай спартакиада һаяхан Хэрэн тосхондо волейболоор үнгэргэгдэбэ. Мүрысөөндэ ерэһэн Хүбсэгэл аймагай Сэсэрлиг сомоной һургуулиин багшанар (эрэшүүл), харин Мүрэн хотоһоо эхэнэрнүүдэй команданууд мүрысөөндэ хабаадаба. Хүршэ ороной эхэнэрнүүдэй команда һайн бэлэдхэлтэй байжа, нэгэдэхи һуурида гараа гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй.

Ерэхэ жэлдэ энэл үедэ Түнхэнэй районой багшанарай суглуулагдамал команда хүршэнэртөө айлшалха юм.

Эдэ үдэрнүүдтэ Мүрэн хотоһоо үхибүүдэй суглуулагдамал команда ерэжэ, волейболоор болоһон мүрысөөндэ хабаадахадаа, баһал эрхимлэбэ. Спортын бусадшье зүйлнүүдээр нүхэд ёһоной иимэ уулзалганууд ходо үнгэргэгдэжэ байдаг болонхой.

Б. ШАРАКШАНОВ, манай корр.

Сэнхир экран

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 7.30—«120 минута». 9.30—Россин мастерскойнууд. 10.10—Москвагай фольклорно коллективүүдэй концерт. 10.40—«Ан амитадай аймагта». 11.40—«Сказки старого волшебника»—үхибүүдтэ фильм. 2-дохи сери. 12.40—Үхибүүдтэ мэдээсэлэй публицистическэ «Компас» дамжуулга. 13.25—Соносхолнууд, мэдээсэлнүүд. 13.30—Время. 16.30—Мультфильм. 16.50—Гүрэнэй академическэ ансамблиин дэргэдэхи СССР-эй арадай хатарай студи-һургуули дүүргэгшэдэй концерт. 18.15—Хүүгэдтэ энеэдэ нааданай публицистическэ дамжуулга. 18.45—П. И. Чайковский. Оркестртэй хамта фортепиано дээрэ гүйсэдхэгдэхэ концерт. 19.20—Россин парламентын мэдээсэл. 19.35—Эстрадна дамжуулга. 21.50—Агуухэ Октябриин Социалис революциин 73-дахи жэлдэ зорюулагдаһан баярай суглаан. Концерт. Кремлиин Съезднүүдэй ордонһоо дамжуулагдаха. Забһарлалгадань—Время. 01.10—Шатараар дэлхэйн чемпионадта.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 9.00—Үглөөнэй гимнастика. 9.15—«Рыжий, честный, влюбленный»—үхибүүдтэ фильм. 2-дохи сери. 10.30—Олон үндэһэ яһатанай бүлэ тухай баримтата фильм. 10.56—Булагууд. 11.20—«Я помню чудное мгновенье»—хүгжэмтэ фильм. 12.10—Ритмическэ гимнастика. 12.40 — Россин хүдөө нютагууд тухай баримтата фильм. 13.10—«Компаньоны»—телефильм. УЛААН-ҮДЭ. 17.30—«Долг»—баримтата фильм. МОСКВА. 18.00 — «Яви чудо...» — баримтата фильм. 2-дохи фильм. УЛААН-ҮДЭ. 18.30—Дамжуулгануудай программа. 18.35—Байгал (буряадаар). 18.50—«Хонхо» (буряадаар). 19.20—Мультфильм. 19.30—Байгал. 19.50—«Танай гэртэ—баяр». 20.25—«Байгалай үмэнэхи газар дээрэ». 21.10—Соносхолнууд. МОСКВА. 21.15—«Амгалан нойрсогты, багашуул!» 21.30—Теннис. «Кремлиин кубок» гэһэн уласхоорондын мүрысөөн. 22.15—«Золотое кольцо» ансамблиин концерт. 22.30—Сан-Францискын дуушан Джейн Марш. 23.15—Баримтата фильмүүд. 24.00—«Скандальное происшествие в Брикмелле»—уран һайханай фильм. 1-дэхи, 2-дохи сери.

ПРАВДА БУРЯТИИ

Мүнөөдэрэй номерто

Улаан-Үдэ городой Совэдүүдэй, талмай дээрэ ноябриин 7-ной ажалшадай һайндэрэй жагсаал үнгэргэхэ гурим тухай.

КПСС-эй рескомой нэгэдэхи секретарь Л. В. Потаповай ажалша коллективуудтай уулзалганууд.

Эб найрамдал хамгаалгын республиканска комитедэй түрүүлэгшын орлогшо В. Б. Базаровтай хэһэн хөөрэлдөөн.

Муйска районно партийна конференци дээрэһээ хэгдэһэн тэмдэглэлнүүд.

Агропромышленна комплексын хүдэлмэрилэгшэдэй профсоюзуудай республиканска комитедэй президиумэй нүүдэл заседаниһаа хэгдэһэн тэмдэглэлнүүд.

Газетын уншагшадай бэшэгүүдһээ.

Буряад орондо зурагуудые ярмаг дээрэһээ худалдалга тухай.

«Патриот»—тусхай хуудаһан.

Уласхоорондын шэнжэлэл

ПОЛЬШО: ХЭНИИНЬ ИЛАХАНЬ БЭ

Байгша оной ноябриин 25-да Польшодо ороной президентые һунгаха юм. Бүридэлдэ абтаһан кандидадуудай список һунгалтын гүрэнэй комисси тунхаглаба. Бүридэлдэ абтаһын тула кандидат болохо хүн бүхэн 100 мянгаһаа доошо бэшэ тэрэнэй дэмжэһэн эрхэтэдэй гар табилгатай данса комиссида дамжуулха ёһотой байһан юм. Энэнь кандидадаар дэбжүүлэгдэхэ хүн бүхэнэй хэр зэргэ олондо мэдээжэ байһаниинь элирүүлхэ зэргэтэй һэн. Тиин арба гаран хүнһөө мүнөө үедэ зургааниинь лэ үлэнхэй. Бусадынь өөрөөһөө кандидатуурые болюулһан гү, али эрхэтэдэй эды шэнэжэн олон дүүгэ суглуулжа шадаагүй байха юм.

Хэд тэмсэлээ үргэлжэлүүлхэнь хаб? Оро доторооошье, мүн харидашье хоёр лэ ажал ябуулагшад үргэн олондо илангаяа мэдээжэ байха юм. Урдань хада «Солидарностиие» бии болгожо байха үедэ тэдэнэр бээ бээе дэмжэлсэдэг, нүхэд байһан юм. Харин саашадаа тэдэнэй харгы замуудынь алгасалдаһан байна. Ушарынь гэхэдэ, ороной саашанхи хүгжэлтэ тухай асуудалнуудаар тэдэнэй хараа бодолнууд илгаатай байгаа бшуу. Эдэ хэд бэ гэбэл, нэн түрүүн мүнөө үедэ Польшын Министрнүүдэй Совэдэй Түрүүлэгшын тушаал эзэлжэ байһан Тадеуш Мазовецкий болоно. Тэрэ 63-тай, публицист, урдань «Солидарностиин» гол советнигүүдэй нэгэн байһан юм. Нүгөөдэнь гэхэдэ, 47 наһатай, хүдэлмэришэн-электрик (тэрэ өөрыгөө иигэжэ нэрлэдэг), «Солидарность» профсоюзай түрүүлэгшэ, Нобелевскэ шангай лауреат Лех Валенса болоно. Эдэнэй хоорондо шанга тэмсэл болохо гээд хүлеэгдэнэ.

Хэниинь диилэхэб гэжэ мүнөө үедэ хэлэхэнь бэрхэтэй. Эндэ олон ушарнууд нүлөө үзүүлжэ болохо юм, нэн түрүүн орон доторхи социально-экономическа байдал хараада абтана. Һүүлэй үедэ гүрэн доторхи социально-экономическа байдалай хурсадажа эхилһэн тушаа хэдэн баримтанууд дурдагдана. Горнягууд, транспортнигууд ба хэлхеэ холбооной хүдэлмэрилэгшэд буһалгаануудые үүдхэһэн байна. Орон дотор эд бараанай эдеэ хоолой үнэ сэнгэй нэмэжэ байха үедэ тэдэнэй материальна байдалые һайжаруулха талаар бодото хэмжээнүүдые абаха эрилтэ табигдана.

Мүнөө үедэ Тадеуш Мазовецкиие ороной правительствын гэшүүд, сеймэй депутадууд ба сенаторнууд, «Солидарностиин» ухаан бодолой хүдэлмэри эрхилдэг хубинь дэмжэнэ. «Үсэд нэтэрүүгээр урагшаа дабшаха» гэһэн уряа доро һунгалтын кампаниие Т. Мазовецкий ябуулна. Тэрэ «Бальцеровичай түсэбые» дэмжэдэг юм. Тус түсэб демократическа үргэн хубилалтануудай программа хараалдаг гээшэ. Энэ программын үндэһые баримталан ороной экономикые дэлгүүрэй харилсаануудта аажамаар, дадхаан оруулха, энэ хэрэгые бэелүүлхын тула яарахагүй элдэб ушарта ябадалые сараха, худал хооһон найдуулгануудые хэхэгүй гэһэн шэглэлые «Бальцеровичай түсэб» дэмжэгшэд баримталдаг.

«Солидарностиин» зарим гэшүүд, нютагай хүтэлбэрилэгшэд, эрхэтэнэй комитедүүд Лех Валенсые дэмжэнэ. Тэдэнэр «хурдадхаха» гэһэн уряа доро нэгэдэнэ гээшэ. Хараалагдаһан реформонуудые түргэнөөр бэелүүлхэ, гансашье гүрэнэй захиргаанай эмхинүүдтэ бэшэ, харин предприятинууд дээрэшье «хуушан номенклатурые» үгы хэхэ гэһэн шэглэлые тэдэнэр баримталдаг юм. Президентын засаг гээшэ шанга, үргэн этигэмжэтэй байха ёһотой гээд Валенса ба тэрэниие дэмжэгшэд тоолоно. «Солидарностиие» толгойлогшо тодорхой экономическа программагүй юм. Энэ программые арад зон бүрдүүлэ... гээд тэрэ тоолоно.

Һунгалтын кампанида 40 нэгтэй ... Белостокско воеводствын ... хын эзэн Влодзимеж Чимошевич тэрээр хабаадана. ... баримталагшадай урдаһаа тэмсэл... дэжэ байгаашье һаань, В. Чимоше... дэмжэһэн 250 мянган гар табилгатай ... кумент богонихон болзорой туршада ... ридхэгээ юм.

Ороной президентые һунгалтын ... лягууд гансашье президентые һунга... шэ, мүн Польшын саашанхи хүгжэл... муудые, тэрэнэй политическэ, экономи... ска ба ниитын байгуулалмжые, али ... рэ, Европодо тэрэнэй баримтала... шэглэлые тодорхойлхо байна гээд ... шынгээ пресс-конференци дээрэ Б... мошевич мэдүүлһэн байна. Тиимэ... хадаа урагшаа дабшалтын, демократи... ба хуули сахилгын гү, али хуули ... үгэ дуугүй мэдэлээ үгэһэн, хэтэрүү ... бодол баримталдаг гүрэнэй тушаа... лэгшэдые дэмжэһэн ябадал болохо ... гэжэ тэрэ онсолһон байна.

Һунгалтын кампаниин үедэ Польша... ряашадай партиие дүшэн дүрбэтэй ... мерскэ ажахын эзэн, ПКП-гэй түрүү... Роман Бартоще түлөөлнэ. Польшын ... шадай хүдэлөөндэ хабаадагшад эб... һаранхай, тиимэһээ хүдөөгэй ажа... ПКП-гэй түлөөлэгшын түлөө бүгэ ... үгэхэгүй гээд эндэ тоологдоно. Р. Б... ше гэгшын программын гол удха... ороной хүдөө ажахые хүгжөөлгэ бо... хүдөө ажахы ороной экономикын ... һууринь юм гэһэн тобшолол эндэ ... нэ. Үшөө хоёр кандидат арай ... тодорхойлогдоһон хэмжээнэй дүү... луулжа шадаһан байна. Бэеэ даахта... шын баруунай националис конфедер... толгойлогшо, жара наһатай Лешек М... ский гэгшэ эгээл баруунай үзэл бод... римталдагаараа үнинэй мэдээжэ юм ... хэйн томо гүрэнүүдэй нүлөөндэ оро... Польшоһоо совет сэрэгүүдые түргэ... гахын, Варшавска договорые үгы ... түлөө тэрэ уряална.

Нүгөөдэнь гэхэдэ, дүшэн хоёртой ... слав Тыминьский болоно. Тэрэ ... наймаа эрхилэгшэ — миллионер ... кандидат нэгэн доро гурбан гүрэнэй ... шын, Канадын (тэрэ эндэхи бизне... Перугай эрхэтэн гээшэ. Өөрынгөө ... граммые тайлбарилхадаа, Польшын ... тоһон байдалһаа гаргаха тусхай про... гээшэб гээд мэдүүлдэг.

Һунгалтын кампани шэнэ дэлисэ... үргэлжэлүүлэгдэнэ. Һунгалтын урда ... тэмсэлдэ илахын тула кандидадууд ... жэгшэд мүнгэ зөөри суглуулна. Ха... ринуудай үйлсэнүүдтэ энээбхэн ... зовецкиин, бодолгодо абтаһан Л. В... ба бусад кандидадуудай фото-зура... плакадуд олоор үлгэгдэнхэй. Олон... дээсэл тарагдаг хэрэгсэлнүүдтэ бү... дидадууд хандана. Польшын саашан... жэлтэ тухай хараа бодолнуудаараа ... денеэр булта кандидадууд үгэ бу... юм.

ЭБЭЙ ЁҺООР ШИИДХЭГДЭХЭ БЭЗЭ

Хэдышье гүйгаа һаамни, полициин офицер мүхэшэгүй байба. Би Дели хотын түбтэ оршодог эмхидэ хүрэхэ һанаатай ябаа һэм.— Танай аюулгүй ябахын түлөө орсонобди, сэр. Энэ саашадаа юугээр дүүрэхэ юм мэдэгдэнэгүй,— гээд офицер хөөрэлдөөнэй түгэсхэлдэ мэдүүлээ һэн.

Тиихэ үедэ Делиин үйлсэнүүдээр сэсэгүүдые, транспарантнуудые бариһан, һайндэрэйхеэр хубсалһан хүн зон хэнгэрэгэй дуун доро нэгэ багахан ашаанай автомашинын хойноһоо алхалнад. Энэ хадаа ороной түб хотодо «ратхйатра» эрэбэ гээшэ гэхэ гү, али националис Бхарати Джаната партиие (БДП-е) хүтэлбэрилэгшэ Лала Кришна Адваниие дэмжэлгэ гээшэ. Уттар-Прадеш штадтахи Айодхья хотодо Рама бурханай хүндэлэлдэ индуис һүмые һэргээн шэнэлхэ зорилготойгоор олониитые элсүүлхын тула «ратхйатра» эмхидхэгдээ юм. Байгша оной сентябриин 24-дэ Гуджарат хотоһоо гараһан «ратхйатра» Айодхье хотодо һаяхан түгэсэжэ, эндэ индуис Вшива Хинду Паришад (ВХП) эмхи һүмэ һэргээн шэнэдхэлгын эхи табигдаба. Гэбэшье эндэ барилга хэхын тула тэндэхи мечеть һандаргагдаха ёһотой байна бшуу. Энэнь лэ бүхы хүдэлөөнэй эхин боложо үгэһэн байна ха юм гээд тэмдэглэлтэй. Ушар юуб гэхэдэ, мүнөө Айодхья хотодо Бабри Масджид мечетиин бодхоогдоһон газарта Рама түрэһэн юм, тиихэдэнь тэрэ урда эртын сагта һүмэ бодхоогдоһон байгаа юм гээд индуис үзэл баримталагшад тоолоно. Харин 1526 ондо Индидэ булимтаран ороһон мусульман хүтэлбэрилэгшэ Бабур гэгшэ, агуухэ моголнуудай империие байгуулагшэ, эндэхи юумые һандаргаад, мечеть бодхооһон байна. Тиин мүнөө үедэ индуис һүмые һэргээн шэнэдхэхэ эрилтэ табигдана гээшэ.

Энэ асуудалаар индуисуудай, мусульманнуудай хоорондохи харилсаанууд хурсадана. Үнгэрһэн жэлдэ арсалдаан гаража, Айодхья хотодо шуһан адхараа бол... нөө үедэ индуисуудай хэжэ байһан ... ганууд мүн лэ аюултай.

Индиин штадуудаар Л. К. Адвани... ябуулгануудые ороной политическэ ... хи партинуудай түлөөлэгшэд бүр... Энэ хадаа һүзэгтэнэй дундахи ... дые муудуулха гэһэн зорилготой ... дэнэр тоолоно. Ороной премьер... рэй уряануудые индуисууд дэм... һүмэ һэргээн бодхоогдохо ёһотой ... тэдэнэр мэдүүлнэ. Удаадахи һунгал... дэ энэ асуудалые гол болгон БДП ... ябуулхые хүсэнэ ха гээд шэнжэ... тэмдэглэнэ. Ороной парламентын ... палатые һунгалгын үедэ тус парти 8... ри эзэлээ юм. Урдань тэдэнэртэ ор... хоёр һуури хүртэдэг байгаа. Һүү... ерэхэ кампаниин үедэ ороной ... лэтэндэ түшэглэн, тэмсэлээ ... хые БДП оролдоно гээд эндэ ...

Айодхья хотодохи мечетиие һанда... гүйн тула мусульманнуудшье тэмсэл... донхой. Тусхай отрядуудые эмхидх... лаар ябуулганууд хэгдэнэ. Дели хот... Джама Масджид мечетиин имам С... Бухари шуһата үйлэ хэрэгүүдые ... мусульманнуудые уряална.

Индиин Айодхья хотодо ... байһан хүндэ хүшэр байдалые сэр... лаар дурадхал оруулаашад олон. Эн... ниинь һүмэ һэргээн шэнэдхэлгые ... рэглэн болюулхые, нүгөөдүүлынь— ... тиие һууриһаань бага хүдэлгэхые ... хана. Һүмэ мечеть хоёрые зэргэ... бихые ороной правительство дур... Теэд энэ асуудалые хоёр талынхид ... ёһоор шиидхэхэ ушартай болоод ... бшуу. Иимэ орёо асуудалнуудые ... хэхын тула шуһа адхабал, тэдэнэй ... шье бэелүүлэгдэжэ шадагдахагүй ... ниинь ойлгосотой.

Валентин ВОЛ...
Андрей ЧЕРЕПА...
(ТАСС)

Редактор
Р. Б. ГАРМАЕВ.

Кино, театрнууд

«Дружба»
«Полет навигатора»— в 9-40, Любовь с привилегиями» (2 с.) — в 13-10, 19, «Обреченный на одиночество»— в 11-30, 15-40, 17-20, 21-20.

«Родина»
«Черные ступни»— в 10, 16-50, «Кому на Руси жить» (2с.)— в 11-30, 14-10, 18-20, 21.

«Прогресс»
Красный зал —«Убийца»— в 9-40, 11-30, 13-20, 15-10, 17, 18-50, 20-40.
Зеленый зал —«Пора... приключения мушкетеров» ... 12, «Голубая бездна» ... 13-40, 16-10, 18-20, 20-...

«Октябрь»
«Короткое замыкание» ... 40, 14, «Рам и Лакхан» ... 20, 15-30, 18-10, 20-30.

«Байкал»
«Отроки во Вселенной» ... 30, «Кому на Руси жить» ... в 18, 20-30.

ДК «Железнодорожник»
«Родной ребенок» ...

НАШ АДРЕС:
670000, УЛАН-УДЭ
ул. Каландаришвили, 23

Телефоны редакции: редактор—2-50-96, приемная—2-54-54, зам. редактора—2-68-08, зам. редактора—2-62-62, отв. секретарь—2-50-52, секретариат—2-66-76; отделы: партийной жизни и пропаганды—2-60-91, 2-56-23, промышленности и строительства—2-61-35, агропромышленный—2-64-36, 2-63-86; советского строительства и быта—2-69-58; культуры и школ—2-60-21 2-57-63; информации—2-34-05; переводов—2-54-93; писем и селькоров—2-67-81; корректорская—2-33-61; выпускающие—2-35-95; собственные корреспонденты: п. Баргузин—91-1-44, г. Северобайкальск—35-73, п. Хоринск—55-6-90, г. Закаменск—31-61, п. Кырен—91-9-79. п. Агинское 3-40-69. Директор издательства—2-37-32, бухгалтерия—2-33-77, вахта—2-56-62.

Газета выходит 300 раз в год. Объем 2 п. л. Индекс подписки газеты 50901

Газета отпечатана республиканской типографией Госкомиздата Бурятской ССР. Директор 2-40-45 Зак. № 255.